ШЕТЕЛДІК ИНВЕСТОРЛАРМЕН ЖАСАЛҒАН КЕЛІСІМШАРТТАН ХАЛЫҚ БЕЙХАБАР

2-бет

ТАМШЫЛАР КҮНӘНІ ЖУМАЙДЫ

8-бет

zangazet@mail.ru

№69 (3600) 15 қыркүйек 2023

ЗАҢ газеті

ZANMEDIA.KZ

Қоғамдық-саяси, құқықтық газет

БҮГІНГІНІҢ БАС ТАҚЫРЫБЫ

КӨБЕЙГЕН КИІК: ШЫҒЫНҒА БАТҚАН ШАРУАЛАР

Сайын даланың еркесіне балап жүрген ақбөкен бүгінде еліміздің батысындағы жер төсін емген диқан мен төрт түлігін баптаған малшының айықпас бас ауруына айналған. Батыс Қазақстан облысының Бөкейорда, Жәнібек, Қазталов, Тасқала, Жаңақала, Ақжайық аудандарындағы шаруалар көбейіп кеткен киіктің зардабын тартып жатыр. Естір құлақ болса, егінді таптап, шөпті тып-типыл еткен дала жануарының кесірінен шығынға батқан кәсіпкерлердің жанайқайы бірнеше жылдан бері айтудай-ақ айтылып келеді.

(Соңы 3-бетте)

СӘТІ ТҮСКЕН СҰХБАТ

Бауыржан АХМЕТҚАЛИЕВ,
Астана қаласы әкімшілік құқық бұзушылықтар жөніндегі мамандандырылған ауданаралық сотының төрағасы:

«ТҰРМЫСТЫҚ ЗОРЛЫҚҚА ҚАТЫСТЫ ЗАҢ ТАЛАПТАРЫ НАҚТЫЛАНУЫ КЕРЕК»

– Бауыржан Нұрсапанұлы, соңғы кезде тұрмыстық зорлық-зомбылық көбейіп кеткен секілді. Мұндай құқық-бұзушылықтар сотқа жете ме? Мәселен, Астана қаласы бойынша статистика қандай?

– Астана қаласының әкімшілік құқық бұзушылықтар жөніндегі мамандандырылған ауданаралық сотына тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қатысты түскен істер аз емес. Олардың қатары жылдан-жылға артып бара жатқан жайы бар. Мәселен, 2022 жылы сотта отбасы-тұрмыстық қатынастар аясындағы құқыққа қарсы 2027 әрекет қаралды. Оларды саралайтын болсақ, 1162 іс тиісті заңнаманың отбасылық қатынастарында тұратын адам денсаулығына қасақана жеңіл дене жарақатын келтіру бабы бойынша қаралды. 610 іс отбасылық-тұрмыстық қатынастарда тұратын адамды тән ауруына ұшыратқан, бірақ денсаулыққа жеңіл зиян келтіруге әкеп соқпаған ұрып-соғу немесе өзге де күш қолдану әрекеттері бойынша болды. 416 және 149 іс қорғау нұсқамасын және құқық бұзушының мінез-құлқына сот белгілеген ерекше талаптарды бұзу бойынша талқыланды. Биылғы жылдың 6 айында сот қарауына жеткен тұрмыстық зорлық-зомбылық әрекеттері саны аз емес. Осы кезеңде 1255 іс бойынша бір отбасының адамдары сот орбитасына тартылды. Оның 587-сі жақын адамының денсаулығына қасақана жеңіл дене жарақатын келтіру бабы бойынша, 545-і отбасылық-тұрмыстық қатынаста тұратын адамды тән ауруына ұшыратқан күш қолдану әрекеттері бойынша, 96-сы құқық бұзушының мінез-құлқына сот белгілеген ерекше талаптарды бұзу бойынша қозғалды. Жалпы талданып отырған кезеңде барлығы 7124 іс қаралды, оның ішінде 2807 іс (39,4%) тоқтатылды, 4317 іс бойынша кінәлілер (60,5%) әкімшілік жауапкершілікке тартылды.

– Жалпы тұрмыстық зорлыққа не себеп болады? Оларды зерделеу барысында қандай ой түйдіңіз?

– Аталған санаттағы құқық бұзушылықтардың жасалуына жұмыссыздық, оның әсерінен материалдық жағдайдың төмендеуі, айыпкердің спирттік ішімдікке әуестігі түрткі боп жатады. Сонымен қатар, 2023 жылғы 1 шілдеден бастап Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодекстің (ӘҚБтК) жеке бастың құқығына қол сұғатын әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы тарауына енгізілген өзгерістер мен қосымшалар да әсерін тигізіп жатқанын айтуға тиістіміз.

(Соңы 5-бетте)

МЕДИАФОРУМ

ОРТАЛЫҚ АЗИЯДАҒЫ ТӘУЕЛСІЗ ЖУРНАЛИСТИКА ЖАЙЫ ТАЛҚЫҒА ТҮСТІ

Азаттық радиосы Орталық Азия редакцияларының ашылғанына 70 жыл толуына орай медиафорум өткізді. Қазір өңірде Азаттық радиосының қазақ, қырғыз, өзбек, тәжік және түркімен тілінде хабар тарататын бес қызметі жұмыс істейді. Азаттық өкілдері мен қонақ спикерлер аймақтағы баспасөз еркіндігінің ахуалын талқылап, Орталық Азиядағы демократияның дамуы жайлы ой бөлісті.

Форум Азаттықтың YouTube, Facebook парақшаларынан тікелей эфирден көрсетілді. AE/AP президенті міндетін атқарушы Джеф Гедмин форум қонақтарына бағыттаған бейнемәлімдемесінде Орталық Азия аумағындағы тәуелсіз журналистиканың маңыздылығын атап өтті. Оның сөзінше, Орталық Азия аумағы мен постсоветтік кеңістік, кейбір дамыған елдер демократия, либерализм, сөз бостандығы мен тәуелсіз БАҚ-қа шабуыл мен қоқанлоққыға кезігіп отыр. Ол Украинада жалғасып жатқан соғыстың құрбандарын еске салды. «Ресей басқыншылығынан зардап шеккендермен үмітіміз, ойымыз бен дұғамыз бір» деді Гедмин. Ол Батыстың кейбір бөлігінде «авторитаризм екпіні өрістеп, либерал-демократиялық тәртіп нормаларына күмән келтіру» байқалғанын жеткізді.

Азаттық радиосының Қазақстанда, Қырғыз Республикасында және Тәжікстанда (Озоди радиосы) бюролары бар. Сондай-ақ, Өзбекстан (Озодлик радиосы) мен Түркіменстандағы (Азатлык радиосы) аудиториясына да ақпарат тарататын редакциялары жұмыс істейді. Азаттық медиафорумында бірнеше панельдік талқылау мен таныстырылым болды. Онда радионың өкілдері мен арнайы шақырылған спикерлер аймақтағы баспасөз еркіндігінің жай-күйін талқылап, азаматтық бостандыққа әсер ететін факторлар және Орталық Азиядағы демократияның дамуы туралы пікір алмасты. Форум барысында редакция өкілдері журналистік зерттеу, төтенше оқиға орнынан ақпарат тарату, сайт бұғатталған жағдайда оқырманмен байланыс орнату тәжірибелерімен де бөлісті.

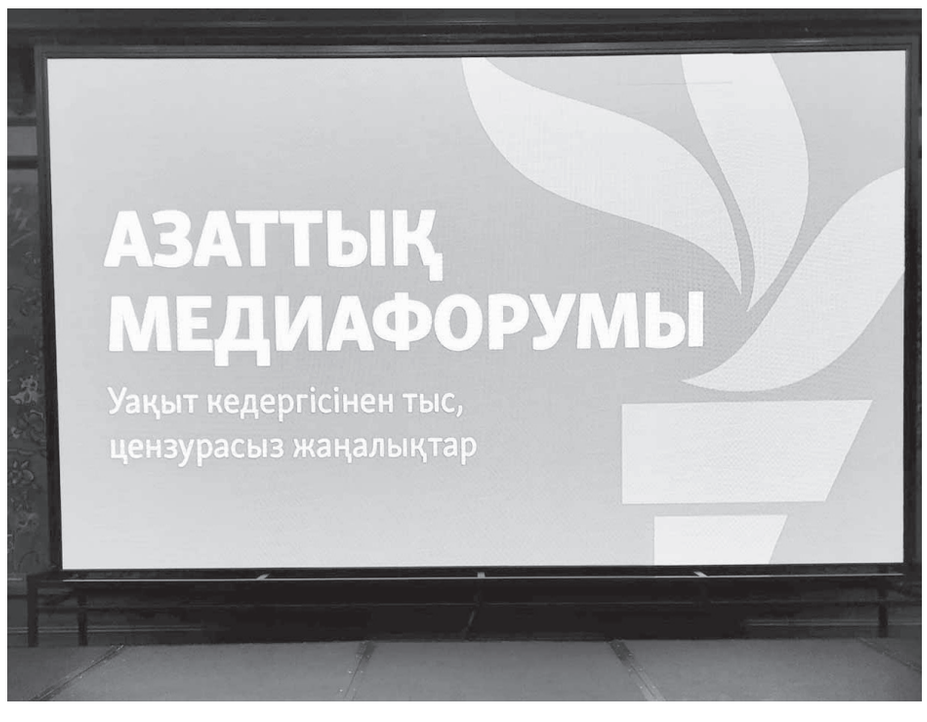

Өз тілшіміз

ПАРЛАМЕНТ

ШЕТЕЛДІК ИНВЕСТОРЛАРМЕН ЖАСАЛҒАН КЕЛІСІМШАРТТАН ХАЛЫҚ БЕЙХАБАР

Алдағы уақытта жер қойнауын пайдалану құқығын беру жөніндегі аукцион ашық жүзеге асуы мүмкін. Сонымен қатар, қоғамды алаңдатқан сарқылатын көмірсутек кен орындарының тиімді пайдаланылып, жер қойнауын пайдалану саласында пилоттық жобаны ерікті негізде жүргізуге жол ашылатын күн де алыс емес сияқты. Бұл жөнінде Парламент Мәжілісінің жалпы отырысында белгілі болды.

«Жер қойнауы және жер қойнауын пайдалану туралы» кодексіне жер қойнауын пайдалану саласын жетілдіру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» заң жобасы бірінші оқылымда қаралып, мақұлданған еді.

Отырыста заң жобасын Экология мәселелері және табиғат пайдалану комитетінің мүшесі Дүйсенбай Тұрғанов қорғады. Д.Нұрбайұлының айтуынша, жаңа құжат көмірсутектерді геологиялық барлау және өндіру саласындағы жобалардың инвестициялық тартымдылығын арттыруды, базалық жобалау құжаттарына мемлекеттік сараптама жүргізу рәсімдерін оңтайландыруды, кен орнын әзірлеу процесінде жер қойнауын пайдаланушылардың қаржылық және әкімшілік шығынын азайтуды көздейді. Заң жобасы теріс әлеуметтік-экономикалық және құқықтық салдарға әкеп соқтырмайды, мемлекеттік бюджеттен қосымша қаржылық шығындарды талап етпейді.

Жобаға қатысты депутаттар сауалы көп болды. Олар негізінен Энергетика министрлігінің өкіліне бағытталды. Жиынға бұл ұйымның атынан вице-министр Асхат Хасенов қатысып, сауалдарға жауап берді. Депутат Бақытжан Базарбек ірі кен орындарындағы шетелдік инвесторлармен жасалған келісімшарттарға қатысты мәселе көтерді. Ол 1997 жылдан бастап «Теңіз Шевроил», «Қарашығанақ», «Қашаған» секілді ірі мұнай кен орындарының шетелдік инвесторлар қолында екенін айтып, олармен жасалған келісімшарттың халыққа қашан ашық болатынын сұрады. Алайда Хасеновтің уәжі мардымды болмады. Оның айтуынша, өнімді бөлу келісімшарттарына тұрақтылық берілген. Инвесторлар өз мойнына алған экологиялық міндеттемелерді орындап, тиісті салықты төлеп, өңірлерге қаржылық тұрғыдан қолдау көрсетуде. Мұның бәрі ашық. Осы және тағы басқа инвестициялық міндеттемелерге қатысты мәселелерді айқындап, олардың толыққанды шешімін ұсыну мақсатында Үкімет пен Парламент мүшелерінен жұмыс тобы құрылды. Оған Мәжіліс депутаты Еділ Жаңбыршин жетекшілік жасайды. Сол жұмыс тобында тиісті ақпараттар жарияланады. Жалпы келісімшарттар халықаралық талапқа сәйкес екі жақтың мәмілесімен ғана ашылады.

«Ақ жол» фракциясының жетекшісі Азат Перуашевтың айтуынша, бұл құжаттың ауқымында қамтылмай қалған мәселелер бойынша өз ұсыныстарын дайындаған. Олар үш негізгі мәселені қамтиды. Атап айтар болсақ, өнімді бөлу туралы келісімдердің (ӨБК) шарттарын жариялау. Өйткені, соңғы уақытта БАҚ-та ӨБК-ның тонаушылық шарттары туралы жарияланған ақпаратқа орай, Қазақстан Қашаған сияқты ірі кен орнынан өндірілетін мұнайдан мардымсыз үлес алады. «Ақ жол» демократиясы бір жылдан астам уақыт бойы Үкіметтен бұл ақпаратты не растауды, не жоққа шығаруды, ал, расталған жағдайда аталмыш шарттарды қайта қарауды сұрауда. Сондай-ақ, алдағы уақытта жер қойнауын пайдалану келісімшартында қоғам үшін жабық баптар мен нормаларды қолдануға тыйым салуыну керек. Екіншіден, Конституцияның аталмыш нормасына сай, стратегиялық шикізаттық кен орындардағы Қазақстан үлесінің 51% аз болмауы заңмен бекітілуі керек. Сонымен қатар, шетелдік жер қойнауын пайдаланушыларға халқымызға тиесілі табиғи байлықты өндіріп, сатуды ғана емес, қазақстандық экономиканың дамуына сүбелі үлес қосуды, соның ішінде, техника мен жабдықтардан бастап, отандық өндірушілер өнімдерін сатып алуды, оларға жер қойнауын пайдаланушылардың өздері қолданатын ауыстырылатын қосалқы бөлшектер мен детальдерді шығаруға қажетті құжаттарды беруге септесуі тиіс. Алайда Үкімет тек бір ұсынысты қолдап, өзгелеріне қатысты теріс қорытынды беріпті. Бұл орайда «ӨБК кодекстен алып тасталған, сондықтан мәселені енді қозғаудың қажеті жоқ» деген уәж айтылыпты.

Үкіметтің екінші уәжі – халықаралық құқыққа сай ӨБК шарттарын жариялауға болмайды. Шенеуніктердің логикасына сай, жер қойнауының иесі (Қазақстан халқы) шетелдіктердің өз меншіктерін қалай пайдаланып жатқанын білмеуі керек. Бұл үйіңізге әлдебіреудің келіп, жылдар бойы мал-мүлкіңізді сатып, ойына келгенін істеп, іргетасын талқандап кетуімен пара-пар. Бұл біреулерге ұнайтын шығар, бірақ «Ақ жол» фракциясы мұндай жағдаймен еш келіспейді. «Біз осы жер қойнауларының иесі ретіндегі халқымызға қатысты әділетсіз шарттар болған жағдайда, ол ӨБК-лардың өзін заңсыз деп санаймыз. Ал, ол үшін қоғам ӨБК шарттарын өздері білуі керек. Сондықтан, біз оларды жариялауды талап етеміз» деп мәлімдеді осы орайда «Ақ жол» фракциясының серкесі. Оның айтуынша, егер шенеуніктер бұл халықаралық шарттарды бұзды десе, онда біз шенеуніктерді Ата Заңымызды бұзды деуіміз керек.

Перуашевтың сөзі көптің көкейіндегі мәселе. Алайда, бұған орай шенеуніктер тарапынан еш уәж айтылмады. Осылайша құжат бірінші оқылымда мақұлданды. Десе де, Перуашев көтерген мәселенің аталмыш жұмыс тобында кеңінен талқыланып, ел мүддесіне сай шешім қабылданар күн туар деген ойдамыз.

Айша ҚҰРМАНҒАЛИ,
«Заң газеті»

СУДЬЯ МІНБЕРІ

ҚЫСҚАРТЫЛҒАН ІС ЖҮРГІЗУДІҢ ТИІМДІЛІГІ ЗОР

Сот төрелігінің сапасын көтеріп, заң үстемдігін орнатуда Мемлекет басшысының жыл сайынғы жолдауларының маңызы зор.

Президенттің «Әділетті мемлекет. Біртұтас ұлт. Берекелі қоғам» атты жолдауында сот билігіне қадау-қадау тапсырмалар жүктелді. Соның ішінде «Қылмыстық және Қылмыстық-процестік кодекстерді мұқият саралап, ондағы қолданылмайтын немесе сот төрелігіне кедергі келтіретін артық-ауыс нәрсенің бәрінен арылу қажет. Тиісті түзетулер енгізілгеннен кейін оларды қайта-қайта өзгерте бермеу керек» деген Мемлекет басшысының ескертуі заңды ғана емес, негізді екенін айта кеткеніміз жөн.

Заң баптарына анықтық пен нақтылықтың керегін, қоғам қажеттілігіне сай өзгерістер мен толықтыру енгізу қажетін жиі айтамыз. Соған орай жаңғыртылып жатқан заңнамалар да аз емес. Мәселен, 2015 жылдан бері тек қана Қылмыстық және Қылмыстық-процестік кодекстердің өзіне 1200-ден астам өзгеріс енгізілген екен. Мұның бәрі заң үстемдігін орнатып, азаматтардың құқығы мен бостандығын сапалы қорғауға, халықты сот әуресінен арылтуға бағытталған. Сондай өзгерістің бірі Қылмыстық-процестік кодекстің 382-бабымен байланысты. Бұл бапта қылмыстық істі қысқартылған тәртіппен сотта қарау реті белгіленген.

Жалпы, қылмыстық істер бойынша басты сот талқылауының үш нысанда жүргізілетіні белгілі. Оның біріншісі – толық (жалпы) тәртіпте, екінші нысан – қысқартылған (ерекше) тәртіпте, үшіншісі сот отырысының күрделенген нысаны, яғни, алқабилердің қатысуымен жүзеге асады. Алқабилердің сот ісіне қатысуы, мұндай сот отырыстарының қалай өтетіні көпшілікке түсінікті. Ал қылмыстық істі жалпы тәртіпте қарау мен қысқартылған тәртіпте қараудың өзгешелігі неде? Азаматтардың құқықтық сауатын көтеру үшін осы екі сот нысанындағы айырмашылықтың ара жігін ажыратып, негізгі басымдықтарын түсіндіру аса маңызды.

Сот отырысының толық тәртібі Қылмыстық процестік кодекстің 24-бабын басшылыққа ала отырып жүргізіледі. Яғни, істің мән-жайы жан-жақты, толық және объективті зерттеліп, сотталушыдан, жәбірленушіден, куәлардан, сарапшыдан жауап алынады, заттай дәлелдемелер қаралып, айғақтарды тексеру, эксперимент жүргізу қолданылады. Ал қысқартылған тәртіптегі сот талқылауы кезінде дәлелдемелердің толық зерттелуі талап етілмейді. Мұнда тек сотталушы мен жәбірленушіден ғана жауап алынатынын ескеру керек.

Осыдан көріп тұрғанымыздай, қысқартылған іс жүргізу уақыт жағынан да ұтымды. Өйткені, жалпы тәртіппен жүргізілген сот отырысында қисынды мерзім белгіленсе, қысқартылған тәртіп бойынша іс он тәулік мерзімде қаралады. Жалпы тәртіптегі іс жүргізуде сұралатын, шақырылатын, тыңдалатын азаматтар көп болатыны, зерделенетін дерек, дәйектерде шектеу жоқ екені белгілі. Ал сот отырысының жеңілдетілген нысаны кезінде жәбірленушінің бұзылған құқығы қысқа уақыт ішінде қалпына келтіріліп, процестік міндеттер толықтай орындалады. Сәйкесінше сотталушыға да жеңіл жаза тағайындалады.

Десек те, қылмыстық істердің барлығы қысқартылған тәртіппен қаралмайтынын да ескерте кеткеніміз жөн. Қылмыстық процестік кодекстің 382-бабына сәйкес, сотталушы өзінің кінәсін толық көлемде, оның ішінде қылмыстық құқық бұзушылықпен келтірілген зиянның мөлшерін және өзіне қойылған талап қою талаптарын мойындаса; сотқа дейінгі іс жүргізу барысында процеске қатысушылардың заңмен белгіленген құқықтарын бұзуға немесе құқықтарына қысым көрсетуге жол берілмесе; процеске қатысушылар іс бойынша жиналған дәлелдемелердің қатыстылығы мен жол берілетіндігіне дауласпаса және оларды сот отырысында зерттеуді талап етпесе іс қысқартылған нысанда қаралады. Бұған қоса, тараптар арасында медиация тәртібімен татуласуға қол жеткізу туралы келісім жасалған жағдайда да қысқартылған тәртіпте іс жүргізіледі.

Мұндай игіліктің бәрі азаматтардың құқығы мен бостандығы жылдам, артық әуресіз, сапалы қорғау мақсатын көздейді.

Н.БАТЫРХАН,
Жетісу аудандық №2 сотының судьясы
АЛМАТЫ ҚАЛАСЫ

БРИФИНГ

Жамбыл облысы кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі мамандандырылған ауданаралық соты жұмысының жарты жылдық қорытындысы бойынша сот төрағасы Д.Мәуленовтің төрағалығымен брифинг өтті.

МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛДІҢ ҚОЛДАНЫСЫ КЕҢЕЙДІ

2023 жылдың 6 айында сотпен 345 азаматтық іс, 62 тұлғаға қатысты 38 қылмыстық іс, 60 тұлғаға қатысты 60 әкімшілік құқықбұзушылық бойынша істер қаралған. Сонымен қатар қылмыстық істер бойынша 37 үкім, азаматтық істер бойынша 232 шешім, әкімшілік құқықбұзушылық істер бойынша 52 тұлғаға қатысты 52 қаулы шығарылған. Сотта медиация тәртібінде азаматтық істер бойынша қысқартылғандар саны – 35.

Д.Мәуленов Тараз қаласындағы Жамбыл облысы кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі мамандандырылған ауданаралық сотының соттылығы ұлғаюына байланысты Төле би көшесінен Т.Ақбозов көшесіндегі ғимаратқа көшкендігі жайлы айып өтті. Бұған қоса нақты қандай санаттағы азаматтық істер сот қарауына жатқызылғаны туралы айтып берді.

Сонымен қатар, төрағалық етуші қазіргі таңда сот өндірісіндегі мемлекеттік тілдің 2023 жылдың 6 айы мен өткен 2022 жылдың 6 айын салыстырғанда кіріс хаттары – 6,14% өскенін атап өтті.

Өз тілшіміз

КӨЗҚАРАС

СОТ ЖҰМЫСЫНЫҢ САПАСЫН АРТТЫРУ – БАСТЫ НАЗАРДА

Сот саласында түрлі реформалар қолға алынып, көптеген жаңашылдықтар тәжірибеге енгізілді. Осы жаңғыртуларды жүзеге асырудың түпкі мақсаты халыққа сапалы қызмет көрсетіп, ел сеніміне ие болумен сабақтас.

Ал сот жұмысының сапасы жаңа заңдар қабылдап, құқықтық құжаттарды толықтырумен, сот қызметін материалдық-техникалық жақтан қамтамасыз етумен, заманауи құрылғыларды енгізумен шектелмесе керек. Сапаны көтеру ең әуелі сот корпусындағы судьялар біліктілігіне байланысты. Міне, соған орай судьялықтан үміткерлерге қойылатын талапты күшейту бағытында іргелі істер атқарылды.

Сапаның төмендеуіне тікелей әсер ететін себептің бірі – жүктеме. Бүгінге дейін судья жүктемесінің көптігі, соның әсерінен судьялардың істерді жан-жақты, тыңғылықты қарауға мүмкіндігінің болмайтыны, асығыс қабылданған шешімде қателіктің кететіні туралы аз айтылған жоқ. Ең маңыздысы, сот сапасына теріс әсерін тигізетін бұл түйткілді айтып, көрсетіп қоймай, оны шешу, реттеу бойынша да нақты әрекеттер жасалды. «Медиация туралы» заңның қабылдануы, даусыз істерді құзырлы органдардың қарауына беру бойынша қолға алынған шаралар бүгінде оң нәтижесін көрсетіп отыр. Сонымен бірге, заманауи технологияның да сот жүктемесін азайтып, сот жұмысын жеңілдетуге айтарлықтай көмектескенін айта кеткеніміз жөн. Мәселен, бұрын судьяларға бөлінетін жүктеменің біркелкі еместігіне де аз сын айтылмайтын. Ал сот өндірісіне түскен істер мен материалдардың компьютердің көмегімен автоматты түрде бөлінуі бұл кемшіліктің де оң шешілуіне ықпалын тигізіп отыр. Соңғы кезде тәжірибеге енгізілген эксаумақтық соттылықтың да республика соттарындағы жүктеменің біркелкі болуына көмегі тиері күмәнсіз.

Сот жұмысының сапасына қатысты ең басты аргументі – сапалы шешім мен үкім шығару. Шын мәнінде, азаматтарды соттардың жүктемесі де, жалақысы да қызықтырмайды. Жұртқа керегі соттардан шығатын түпкілікті өнім – сот актісі ғана. Бұрын үкім мен шешім мәтіндері көлемді, құрылымы күрделі еді. Оны тараптардың көбі түсінбей жататын. Сондықтан 2019 жылы Жоғарғы Сот сот актілеріне қатысты нормативтік қаулыларды қабылдады. Әркім өз сұрағына дәлелді жауап алуы үшін сот актілерінің мазмұнына және құрылымына қойылатын нақты талаптар бекітілді. Судьяларға кіріспе, сипаттау, уәждеме, қарар бөліктерін қалай жазу керектігі түсіндірілді. Сонымен қатар, судьяның өзі қабылдаған шешімді түсінікті тілмен түсіндіру міндеті енгізілді. Бұл тараптардың құқықтық сауатын көтеріп, өз ісіне баға беруіне, сот үкімінің мәнін түсінуіне мүмкіндік берді.

Міне, осылайша сот жұмысының сапасын көтеруге бағытталған іс-шаралар біртіндеп халық көңілінен шығуда. Ел игілігіне бағытталған мұндай жаңашылдықтар алдағы уақытта да жалғасын таба береді.

Б.БАКИРБАЕВ,
Алматы қаласы қылмыстық істер жөнінідегі мамандандырылған ауданаралық сотының судьясы

БҮГІНГІНІҢ БАС ТАҚЫРЫБЫ

КӨБЕЙГЕН КИІК: ШЫҒЫНҒА БАТҚАН ШАРУАЛАР

(Соңы. Басы 1-бетте)

Киіктің кесірінен шығынға батқан шаруалардың бірі – Жәнібек ауданындағы «ECO Club» ЖШС басшысы Бауыржан Сабанов.

«Биыл 350 гектар жерге жоңышқа ектім, соның 250 гектарын киік таптап кетті. Егіс алқабын қоршап та қойдым, жақындағандарын көлікпен де құдық, мобильді топтың көмегімен де құдық, «Охотзоопром» республикалық мемлекеттік қазыналық кәсіпорны да көмектесті, еш нәтиже жоқ. Көк шөпке аузы бір тисе, келе береді. Қалай қусаң да, киік ол жерден кетпейді. Бір менің өзім 18 млн теңгеге шығынға қалып отырмын. Жалпы, облыс бойынша бір мыңның үстінде шаруа қожалықтары зардап шегіп отыр. Мал азығы жетіспей, киіктің тұяғы таптаған жерге шөп шығып үлгермей жатыр. Облыс бойынша шығын 8 млрд теңгені құрайды. Сондықтан Үкіметтен өтемақы ретінде облысқа көмек берсін деген талап қойып отырмыз. Себебі, мал азығын дайындау қиынға соғуда», – дейді **Бауыржан Қанатұлы.**

Кәсіпкер бұл мәселені шешудің жалғыз жолы – киік санын реттеу деп есептейді.

«Қазіргі жағдайда киік саны біздің облыста, әсіресе, Жәнібек ауданында өте көп. Бүкіл киіктің бәрі көктемде төлдеуге біздің ауданға келеді. Жалпы, облыс бойынша алты аудан зардап шегіп жатыр. Біздің облыста 2 млн жуық киік бар деседі. Бұл бір өңір үшін өте көп. Бұрын Кеңес Одағының кезінде киіктің саны 300 мыңнан асқан жоқ.

Өзім БҰҰ хатшылығының халықаралық сарапшыларының қатысуымен өткен жиынға қатыстым. Олар да киік санын реттеу керек дегенді айтып жатыр. Мұндай жағдай шетелде де бар екен. Мысалы, Австралияда кенгуруды, Мексикада жабайы жылқыны (мустанг) жоспарлы түрде азайтып тұрады. Сол себепті біздің Үкімет те киік санын азайту бойынша пәрменді шаралар қабылдауы тиіс. Сонымен қатар киіктің етін, мүйізін, сүйегін, терісін өңдеп, пайдаға асыру шараларын қолға алу керек», – деді өз ойымен бөліскен кәсіпкер.

2000 жылдан бастап ауыл шаруашылығымен айналысып келе жатқан Бөкейорда ауданының «М.Буранбаев» шаруа қожалығының басшысы **Мырзабай Боранбаев** та киіктен зардап шегіп жүргенін айтады. Оның сөзіне қарағанда, киіктің кесірінен шаруалардың еңбегі зая кетіп жатыр.

– Өңірдегі киік мәселесі өте күрделі. Мал бағатын жер жоқ, өзіміздің жеріміз аз. Жалпы, Бөкейорда ауданы бойынша 1 млн 920 мың гектар жер бар. Соның 943 гектары Капустин Яр полигонының аумағында. Қалған жердің жартысы сортаң, жайылымға пайдасыз. Соған қарамастан, киікке резерват ашу мақсатына Үкімет тарапынан Бөкейорда ауданы аумағынан 75 мың гектар берілді. Сонда қалған 400 мың гектар жер ауыл шаруашылығымен айналысам деушілердің бағып отырған малына таршылық етеді. Аудан бойынша 108 бас ірі қара, 36 мың жылқы, 95 мың ұсақ мал, 1130 түйе бар. Осы малдың әрбір басына шартты түрде тәулігіне мынадай шөп көлемі есептеледі: ірі қараға – 13, жылқыға – 16 кг, ұсақ малға – 3 кг, түйеге – 20 кг.

Киік деген 24 сағат бойы аузы, аяғы бос жануар. Ерсілі-қарсылы шауып, жерімізді таптағанының өзі экологиялық апатқа әкеліп отыр. Дәл қазірдің өзінде шабатын шөп жоқ, болса да, шығымы нашар, еккен егісімізді құртып болды. Осы киік мәселесі көтеріле бастағалы 4-5 жыл болды, айтудан кенде емеспіз, БАҚ құралдары да көтеріп жатыр, Экология министрі де келді, бірақ ештеңе шешілер емес, ешқандай қолданып жатқан шараны да көре алмай отырмыз. Мұның негізгі шешімі – киіктің басын азайту. Жәнібек, Бөкейорда, Қазталов аудандарының аумағында 3 миллионға жуық киік бар.

Далада жер-жерде теңкиіп өліп жатқан киіктердің өлекселері көп. Олардан қандай ауру тарайды, қандай апатқа әкеледі, қарап, зерттеп, жинап жатқан ешкім жоқ. Киік өте тығыз жүргесін, араларында жұқпалы аурулар тез тарайды. Қауіпті індет тараса, бір күнде қырылып қалу ықтималдығы жоғары. Соңғы 40 жылда киіктің Орал популяциясы бойынша 11 рет жаппай қырылу дерегі тіркелген, – дейді қожалық басшысы.

Мырзабай Нұрлыбайұлының айтуынша, «Орал ауылшаруашылық тәжірибе станциясы» ЖШС-нің мамандарының көмегімен қабылданған арнайы бағдарламаның аясында жайылымдарды жақсартып, ғылыми мақсатта егіс еккен.

– Көпжылдық шөптерді егіп, жайылымды жақсартпаса, күн көру қиын болып тұр. Ғалымдармен бірге еккен алқаптарды электр бақташымен қоршап қойдық, оған да қарап жатқан киік жоқ. Отарымен жөңкіліп жеткен қалың киік электр тоғын елең қылмайды екен. Баса-көктеп, гу етіп өте шығады. Айналасына арық қаздық, оны да экологиялық талаптарға сәйкес емес деп, жігіттердің алды жауапқа тартылып жатыр.

Ауылдық округтің әкімі, аудандық мәслихат депутаты Темір Масин «Орал ауылшаруашылық тәжірибе станциясы» ЖШС ғалымдарының қатысуымен құрылған комиссия егіс алқабын зерттеп, 80,5 пайызы жойылғаны туралы акт жасадық. Қалған 20 пайызы ешқандай шығынымызды ақтамайды. Өңірімізге атбасын бұрған еуропалық ғалымдар да популяцияны шектеу керек, басқаша күресу мүмкін емес дегенді мойындады. Алда қоянның қысы келе жатыр, қазір шабындықта шалғыға ілінер шөп жоқ, киік отап тастаған, алдағы қыстан қалай шығарымызды білмей, дал болып отырмыз. Міне, біздің жағдайымыз осындай. Бұдан былай мал ұстау мүмкін емес, киіктің санын азайтпаса, қолдағы малымыздың басын азайтып немесе түгел жоюға тура келеді, – дейді шарасы таусылған шаруа.

Киік мәселесін көтеріп жүрген оралдық журналист әрі эко-белсенді **Нұрлыбек Рахманов** қоғамда киіктің көбеюі ғана талқыланып жүргеніне наразы. Киікке қатысты көптеген сараптама мақала жазып, жағдайды әбден зерттеген журналист «киіктің ішер суы мен жайылымы қалмауы одан да зор мәселе» деген пікірде.

– БҚО-дағы киікке қатысты назар негізгі мәселелерге емес, қосалқы нәрселерге аударылып жатқанын айта кеткен жөн. Киік мәселесіне қатысты жергілікті биліктің өз көзқарасы, фермерлердің жеке қызығушылығы, латифундистердің де лоббиі барын ескеру қажет.

Ең алдымен, киіктің ішетін суы – басты проблема. Ресми органдар «су көздері табылмай тұр» деген уәж айтады. Киік төлдейтін аумақтағы ауылдарда тұщы су көздері бар, бірақ әлі күнге киік үшін арнайы ұңғыма жасалмады. Жасанды суат мәселесі киікті көбейтпес бұрын шешілуі тиіс еді. Табиғи ареалында су болмағасын киік өзендер бойымен жоғары өрлеуге мәжбүр. Барлық өзен-көлдің, жасанды бассейн мен каналдың маңын фермерлер иемденіп алды. Су іздеген байғұс киік амалсыздан сол суаттарға барады. «Жерімді таптады» деген мәселенің түп негізі осы. Ал шөп пен су тапшылығы сияқты мәселелерге кінәлі киік сияқты қоғамдық пікір туғызылуда. Ал ҚР Экология және табиғи ресурстар министрлігі су жеткілікті деген пікірде. Біздің су мәселесін сұраған хатымызға бірінші вице-министр Н.Шәрбиев «киікке су жеткілікті деп есептейміз» деп жауап берді. Вице-министр бізге «киіктің ішетін суын шешу үшін қаражат көздері қаралмаған» деді. Киіктің ішетін суынан бөлек жайылатын жері де тарылып барады. Соңғы 15 жылда БҚО-дағы киіктің өрісі 5 есе қысқарып, ауыл шаруашылық мақсатындағы жерлер 3 есе ұлғайған. Киік қорғау аймағындағы жерлердің оңды-солды таратылып кеткенін биік мінберлерден ешкім көтеріп жатқан жоқ. Киіктің өрісіне ортақтасатын қожалықтар жыл сайын көбейе түсуде. Киік мекендеген аудандардың атқарушы билігі «фермер-киік қақтығысын» ушықтыра түспей, киік мәселесі шешілгенше жер үлестіруге мораторий жариялауы керек. Үкіметке ұсынылатын биологиялық негіздемеге қандай да бір тараптың лоббиі араласпауы үшін республикалық ғылыми орталықтардың ғалымдары тәуелсіз зерттеулер жасауы қажет, – дейді Нұрлыбек Рахманов.

Батыс Қазақстан облыстық ауылшаруашылық басқармасының ұсынған мәліметіне сүйенсек, көктемгі әуе санағының қорытындысы бойынша Орал популяциясындағы ақбөкендердің саны 1 млн 130 мың басты құрайды.

Батыс Қазақстан облысы ғалымдарының биологиялық негіздемесіне сәйкес, өңірдегі ақбөкендердің оңтайлы саны 500 мың бастан аспауы тиіс.

Облыс әкімдігінің тапсырмасына сәйкес, киіктерден зардап шеккен әрбір ауданда келтірілген залал көлемін есептеу үшін комиссиялар құрылды.

Комиссиялар әрбір шаруашылықтағы залал көлемі туралы акт жасап, облыстық ауыл шаруашылығы басқармасына ұсынады.

Олар ұсынған ақпаратқа сәйкес, өңірде 1350 агроқұрылымда 913 мың га ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлерге (3,0 мың га егістік, 46,1 мың га шабындық және 863,9 мың га жайылымдық жерлер) залал келтірілген.

«Келтірілген залал көлемі туралы қорытындылар ҚР Ауыл шаруашылығы министрлігіне жіберілді және ҚР Ауыл шаруашылығы министрлігі ұсынған есептеулерге сәйкес жайылымдарға келтірілген залал 8,0 млрд теңгеге бағаланады», – делінген басқарма мәліметінде.

Сондай-ақ, қазіргі уақытта Үкіметтің киіктер популяциясын басқару туралы қаулысы қабылданды. Қаулыға сәйкес, көбейіп кеткен киіктердің санын 20%-ға дейін реттеу көзделеді.

Айта кетейік, бұл жұмыстар 15 қыркүйектен басталады деп күтілуде.

Айгүл АХМЕТОВА,
«Заң газеті»

Соңғы 15 жылда БҚО-дағы киіктің өрісі 5 есе қысқарып, ауыл шаруашылық мақсатындағы жерлер 3 есе ұлғайған. Киік қорғау аймағындағы жерлердің оңды-солды таратылып кеткенін биік мінберлерден ешкім көтеріп жатқан жоқ. Киіктің өрісіне ортақтасатын қожалықтар жыл сайын көбейе түсуде. Киік мекендеген аудандардың атқарушы билігі «фермер-киік қақтығысын» ушықтыра түспей, киік мәселесі шешілгенше жер үлестіруге мораторий жариялауы керек.

КӨКЖИЕК

ТІРЕК МЕКТЕПТЕР БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРАДЫ

Қарағанды облысындағы Осакаров ауылында «Ауылдық аймақтардағы тірек мектептердің әлеуетін дамыту» жобасының қатысушысы атанған Ә.Бөкейхан атындағы тірек мектептің таныстырылымы өтті. 1932 жылы іргетасы қаланған Осакаров ауылындағы бұл тірек мектеп 2015 жылы үш қабатты жаңа ғимаратқа көшті. Жалпы сыйымдылығы 600 адамға арналған мектепте қазір 769 оқушы білім алып, 86 мұғалім жұмыс істейді.

Ауылдық аймақтардағы тірек мектептердің әлеуетін дамыту – «Қазақстан халқына» қоры, Білім беру саласын тұрақты дамыту қоры және Назарбаев зияткерлік мектептерінің жобасы. Ол биыл ҚР Оқу-ағарту министрлігінің қолдауымен еліміздің барлық өңірінде 63 мектепті қамтымақ. Бұл жоба аясында мектепке жаңа жиһаз бен техникалар алынды. Атап айтқанда, робототехника, психолог, дефектолог, мектепке дейінгі дайындық, шахмат кабинеттері, тігін мен тамақтану мәдениеті шеберханасы, телестудия, STEM зертханасы, ART-студиясы, FabLab, кітапхана, спорт жабдықтарымен бірге барлығы 36 бөлме жаңартылды. «Қазақстан халқына» қоры мектепті жабдықтауға 250 млн-ға жуық қаражат бөлді. Назарбаев зияткерлік мектептері арнайы оқыту бағдарламаларын тегін жүргізбек. Білім беру саласын тұрақты дамыту қорының барлық шығындарын AITAS холдингі өтейді. Назарбаев зияткерлік мектептері базасында педагогикалық ұжым мен мектеп басшылығының біліктілігін арттыру бағдарламасы іске қосылды. Мұғалімдер 5-6 ай бойы оқытудың заманауи әдістері бойынша арнайы курстардан өтеді.

– Ауылдағы білім беруді қолдау туралы айтылғанда ең алдымен тірек мектептерді көтеруді ойлау керек. «Білім туралы» заңда «тірек мектептер» деген ұғым бар болса да, іс жүзінде ол мектептерді құру, дамытумен ешкім айналысқан жоқ. Былтыр Білім беру саласын тұрақты дамыту қорымен бірлесіп, 17 өңірде 17 ауылдық тірек мектебін құрдық. Назарбаев зияткерлік мектептері (НЗМ) стандарты бойынша материалдық-техникалық базаны толығымен жаңарттық. Сондай-ақ, мектепке талдау жүргізіп, мұғалімдер мен оқу орны әкімшілігінің біліктілігін арттырдық. Серіктестеріміз үш жыл бойы әдістемелік қолдау көрсетеді. Осылайша оқу үдерісіне деген көзқарасты өзгертіп, жаңа білім беру технологияларын енгіздік. Қазір біз 17 облыста тағы 63 тірек мектепті жаңарту жұмыстарын жалғастырудамыз, – деді «Қазақстан халқына» қорының төрағасы Болат Жәмішев.

Осакаровтағы бұл мектеп – биыл таныстырылымы өткен 63 мектептің үшіншісі. Aitas Foundation директоры Ксения Вербаның айтуынша, «Ауылдық аймақтардағы тірек мектептердің әлеуетін дамыту» жобасы білім сапасын арттыруға, озық педагогикалық тәжірибелер мен әдістемелерді енгізуге және тірек мектептерді қажетті материалдық-техникалық базамен қамтамасыз етуге бағытталған. О баста «Powered by NIS» жобасы Шығыс Қазақстан мен Ақмола облысындағы бірнеше тірек мектепті дамытудан басталып еді. Ал бүгінде оған екі жылда ел бойынша 80 ауыл мектебі қосылды. Енді мыңдаған оқушы мен мұғалімдер жаңа мектеп жабдықтарымен, ортақ әдістемемен қамтылады. Ауыл немесе қала тұрғыны болсын, әрбір бала тұлғалық және кәсіби даму жолында сапалы білім алуға лайық. Солайша ол болашақта еліміздің тұрақты дамуына өз үлесін қосады.

Жобаны жүзеге асырып отырған Білім беру саласын тұрақты дамыту қоры (FURO) – Aitas Foundation құрамына кіретін коммерциялық емес ұйым. Қор қала мен ауыл арасындағы білім сапасының алшақтығын азайту бағдарламасына ерекше назар аударады. Aitas Foundation – AITAS холдингінің корпоративтік қоры. Aitas Foundation жобаларына Ауылдық аумақтарды тұрақты дамыту қоры, Білім беру саласын тұрақты дамыту қоры және Аймақтық зерттеулер орталығы кіреді. Aitas Foundation елді жан-жақты дамыту арқылы Қазақстан халқына қызмет етуді өзіне басты миссия санайды.

Е.КЕБЕКБАЙ,
«Заң газеті»

ӘДЕП НОРМАЛАРЫ

СУДЬЯ АНТЫНА АДАЛ БОЛУҒА МІНДЕТТІ

Сот этикасының бірінші кодексі Судьялар одағының I съезінде, 1996 жылғы 19 желтоқсанда қабылданған. Кодекс небәрі 7 баптан тұрды, ол судьялардың этикалық тәртібінің көптеген қырларын қамтымады. Соның нәтижесінде Судьялар одағының III съезінде кодекске толықтырулар мен өзгерістер енгізілді.

Қазіргі қолданыстағы кодекс 2009 жылы Судьялар одағының V съезінде қабылданды. Ол судья тұлғасына қойылатын адамгершілік талаптары, судьяның кәсіптік қызмет және қызметтен тыс қызметін жүзеге асыру қағидалары, судьяның көрсетілген талаптарды бұзғаны үшін жауапкершілігін қамтиды. Бұдан да жоғары жаңа талаптарды қанағаттандыратын Этикалық кодексті қабылдау туралы шешім «100 нақты қадам» Ұлт жоспарында бекітілгені белгілі.

Судья алғаш рет қызметіне кіріскенде «ҚР сот жүйесі мен судьяларының мәртебесі туралы» Конституциялық заңының 32-бабында айтылған: «Өз міндеттерімді адал және абыройлы атқаруға, сот төрелігін ҚР Конституциясы мен заңдарына ғана бағына отырып жүзеге асыруға, судья ретіндегі борышым міндеттегендей бейтарап және әділ болуға салтанатты түрде ант етемін» – деп ант қабылдайды. Ант беру рәсімі ҚР Президентінің судьяны тағайындау туралы Жарлығы шыққаннан кейін облыстық және оған теңестірілген соттардың судьяларының жиналысында өтеді. Судья өзінің антына адал болуға міндетті. Судья қызметтік әрекетінде, сондай-ақ пікірталасқа қатысу кезінде заңның үстемдігін, заңдылық пен судьяның тәуелсіздік қағидаттарын қорғауы тиіс. Судьялардың тәуелсіздік қағидаты деп сот төрелігін жүзеге асыруда судьяның ешкімге бағынбайтындығын, соттың қызметіне сырттан және іштен араласуға жол берілмейтіндігін, яғни, сотқа басқалардың ықпалына жол берілмейтінін түсіну керек. Бұған қарсы тұру – судьяның тікелей міндеті. Кодекстің нормасы судьяға кез келген қызметте, судьяның жоғары атағын алып жүрген барлық кезеңде дұрыс мінез-құлық міндетін жүктейді. Бұл белгілі бір мәселе бойынша сөйлеген кезде, сондай-ақ тұрмыстық жағдайларда, қоғамдық орындарда өз әрекеттері мен мінез-құлқына әрқашан бақылау қажеттілігін білдіреді.

Судья билік тармағының бір өкілі екендігін әрқашан есте ұстауы керек.

А.ЖУВАНЫШЕВА,
Әлихан Бөкейхан ауданының судьясы
ҚАРАҒАНДЫ ҚАЛАСЫ

ПІКІР

БІРЫҢҒАЙ СОТ ТӘЖІРИБЕСІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МАҢЫЗДЫ

Мемлекет басшысы өз жолдауында сот және құқық қорғау жүйесіндегі күрделі реформалар – азаматтардың құқығын қорғаудың және қауіпсіздігін күшейтудің негізгі факторы екенін атап өтіп, сот шешімдерінің сапасын арттыру, бірыңғай сот тәжірибесін орнықтыруды қамтамасыз ету, азаматтар мен мемлекеттік органдар арасындағы дауларды шешудің ерекше тетігі ретінде әкімшілік әділет құрылымын енгізу бойынша нақты тапсырмалар жүктеді. Сот шешімдерінің сапасын көтеру, бірыңғай сот тәжірибесін қалыптастыру мақсатында қолға алынған бастамалар халықтың да көңілінен шығып отыр.

Осы басымдықтардың ішінде бірыңғай сот тәжірибесін қалыптастырудың маңызы айрықша. Жалпы, сот жұмысына қатысты азаматтардан түсетін сын, ескертпе, өтініш, ұсыныстар үнемі назарда ұсталып, оларға тұрақты мониторинг жасалатыны белгілі. Бұл сот жұмысын жандандыру үшін, сот тарапынан жіберілген қате, кемшіліктерді алдағы уақытта қайталамау үшін керек. Осындай талдамалар кезінде азаматтардың сот тәжірибесінің әртүрлі болатынына, бірыңғай тәжірибенің жоқтығына шағымданатыны байқалады. Әрине, мұндай сынның бәрі негізді дей алмаймыз. Өйткені, бір бап бойынша таразыланған қылмыс үшін әртүрлі жазаның белгіленуі әбден мүмкін.

Бұл жерде айыптының қылмысын мойындауы, жасаған әрекетіне өкінуі, келтірілген залалды өтеуі, жәбірленушінің кешірімін алуы, айналасындағы адамдардың оң не теріс мінездеме беруі, бұрын қылмыс жасаған не жасамаған болуы басшылыққа алынатынын ұмытпауымыз керек. Соттың бірыңғай тәжірибесіне қатысты жаңсақ пікір, теріс көзқарас қалыптаспауы үшін азаматтардың құқықтық сауатын көтеру бағытындағы іс-шаралар үнемі қолға алынуы тиіс. Судьялар өз тәжірибесімен бөлісіп, заңдардағы жаңа өзгерістерден халықты құлағдар еткені абзал. Әсіресе, заң баптарын қолданудың, жаза тағайындаудың тәртібін түсіндірудің маңызы зор.

Бірыңғай сот тәжірибесін орнықтыруда нормативтік қаулыларды қабылдау, сот тәжірибесіне талдау жасау, ортақ тұжырымдамалар бекіту, жергілікті сот судьяларына арнап арнайы семинарлар, тренингтер өткізудің де пайдасы орасан. Бұл бүгінгі күнге дейін өзін-өзі ақтаған, тиімділігін көрсеткен оңтайлы әдістердің бірі. Ал қазіргі кезде бірыңғай сот тәжірибесін қалыптастыруда заманауи IT құралдарының көмегі көп. Мысалы, сот органдарының «Төрелік» автоматтандырылған ақпараттық-талдау жүйесінде судьяларға шешім қабылдау кезінде нақты бір істер санаттары бойынша сот практикасымен, Жоғарғы Соттың талдаулары және тұжырымдамаларымен танысуға мүмкіндік ұсынатын «Судьяларға көмек», «Сот практикасы» және басқа да модульдер мен сервистер бар. Сервистерге жүктелген шешім, үкімдерді зерделеу арқылы судьялар біліктілігін көтеріп, өз тәжірибесін шыңдайды. Осы арқылы барлық республика бойынша бірыңғай сот тәжірибесі қамтамасыз етіледі.

Е.БОЛАТОВ,
Қылмыстық істер жөніндегі мамандандырылған ауданаралық сотының судьясы
АЛМАТЫ ҚАЛАСЫ

ҚҰҚЫҚТЫҚ САУАТ

ҚР Әкімшілік рәсімдік-процестік кодекс азаматтарға басқарушылық шешімдер қабылдау процесіне нақты қатысуға мүмкіндік беретін кепілдіктер жиынтығын бекітіп, сотта дауларды қарау кезінде азаматтардың құқықтарын қорғаудың тиімді тетіктерін белгілейді. ӘРПК-нің енгізілуімен жария-құқықтық даулар басқа көзқараспен қаралып, азаматтар үшін олардың бұзылған құқықтарын қорғауды жүзеге асыруда көптеген артықшылықтар пайда болды.

АҚШАЛАЙ ӨНДІРІП АЛУ ШАРАСЫ ҚАНДАЙ ЖАҒДАЙДА ҚОЛДАНЫЛАДЫ?

А. ЖАМИЕВ,
Ақтөбе облысы мамандандырылған ауданаралық әкімшілік сотының судьясы

Мәселен, ӘРПК-дегі соттың белсенді рөлі қағидаты. Онда соттың әкімшілік істің ұсынылған дәлелдемелерімен және басқа материалдарымен шектелмей, өз бастамасы бойынша немесе әкімшілік процеске қатысушылардың дәлелді өтінішхаты бойынша қосымша материалдар мен дәлелдемелерді жинауы көзделген. Әкімшілік процеске қатысушылар сот талап еткен дәлелдемелерді ұсынуға міндетті. Көрсетілген мерзімде дәлелдемелерді ұсынудың мүмкін еместігі туралы сотқа хабарланбаған немесе дәлелді себептерсіз белгіленген мерзімде ұсынбаған жағдайларда сот мәжбүрлеу шараларын қолдануға құқылы.

Процеске қатысушының процесуалдық міндеттемелерді орындамау себептерінің негізділігін анықтау соттың құзыретіне жатады және нақты фактілік мән-жайларды талдау негізінде белгіленеді.

ӘРПК-нің 5-бабының 2-бөлігіне сәйкес әкімшілік сот ісін жүргізудің міндеті жария-құқықтық қатынастарда жеке тұлғалардың бұзылған немесе дау айтылатын құқықтарын, бостандықтары мен заңды мүдделерін, заңды тұлғалардың құқықтары мен заңды мүдделерін тиімді түрде қорғау және қалпына келтіру мақсатында әкімшілік істерді әділ, бейтарап және уақытылы шешу. Мәжбүрлеу шараларын таратып айтар болсақ: ӘРПК-де мәжбүрлеу шараларының үш түрін қарастырады: ескерту, сот отырысы залынан шығару және ақшалай өндіріп алу.

Ескерту және сот отырысы залынан шығару мәжбүрлеу шаралары тараптарға қатысты сот процесінде болу ережелерін бұзған жағдайда қолданылады.

Жеке, лауазымды және заңды тұлғаға (немесе оның өкіліне) 10-нан 100 АЕК дейінгі мөлшерде ақшалай өндіріп алу шарасы қолданылуы мүмкін.

ӘРПК қандай жағдайларда ақшалай өндіріп алу шарасын қолдануды көздейді?

Бірінші: іс жүргізу құқығын асыра пайдаланған немесе іс жүргізу міндеттерін орындамаған тұлғаға 10 АЕК көлемінде ақшалай айыппұл салынады. Оның ішінде, егер адам іс жүргізу міндеттерін орындаса, атап айтқанда тұлғаның сотқа келмегені, сотқа уақытылы хабарламағаны, уақытылы жауап бермегені, төрағалық етушінің өкіміне бағынбағаны үшін, сотта белгіленген ережелердің, сондай-ақ сотқа құрметтемеушілікті айқын көрсететін өзге де әрекеттерді (әрекетсіздігін) сот 20 АЕК-ке дейінгі мөлшерде ақшалай өндіріп алу шарасын қолдануға құқылы. Қарсы пікір Азаматтық процестік кодексінің 166-бабының талаптарын орындай отырып жасақталады.

Мәселен, Хромтау ауданы бойынша кіріс басқармасы шығарған әкімшілік актісіне дау айтылды. Сот алдын ала тыңдауды тағайындай отырып, жауапкерге әкімшілік талап қоюға қарсы пікір және дауланып жатқан әкімшілік актіні шығаруға негіз болған құжаттарды ұсынуды міндеттеді. Алайда жауапкер қарсы пікірді ұсына отырып, позициясын негіздейтін дәлелдемелерге сілтеме жасала отырып, мәлімделген талаптардың мәні бойынша дәлелдер ұсынған жоқ. Ескерте кететін жайт, дау айту ӘРПК 129-бабының талабы бойынша дау айту жөніндегі талап қою бойынша дәлелдеу ауыртпалығын жауапкер көтереді. Осыған байланысты мемлекеттік мекеменің басшысына қатысты ақшалай өндіріп алу мәжбүрлеу шарасы қолданылады.

Үшіншіден, бітімгершілік, медиативті, партисипативтік келісімдерді бекіту туралы шешім немесе сот ұйғарымы болсын, қандай да бір сот актісін орындамаған жағдайда, сот жауапкерге 50 АЕК мөлшерінде ақшалай өндіріп алу шарасын қолданады. Айта кететін жайт, ӘРПК-нің 28-тарауында сот шығарған сот актілеріне бақылау жүргізу көзделген.

Осы негіз бойынша тұрғын-үй коммуналдық шаруашылық, жолаушылар көлігі және автомобиль жолдары бөлімінің басшысына және қала әкіміне ақшалай өндіріп алу мәжбүрлеу шарасы қолданылды.

Соттың 2022 жылғы 28 қазандағы шешімімен талап қою арызы қанағаттандырылды. Тұрғын-үй коммуналдық шаруашылық, жолаушылар көлігі және автомобиль жолдары бөліміне және қала әкіміне Ақтөбе қаласында орналасқан елді мекенге көшеге жол бойында суағар және арық салу бойынша жұмыстарды ұйымдастырмау әрекетсіздігі заңсыз деп танылды. Одан бөлек сол көше бойындағы суағар және арық салу бойынша жұмыстарды ұйымдастыру міндеттелген.

Алайда сотпен көрсетілген мерзімде және осы уақытқа дейін жауапкерлермен сот актісінің орындалғаны туралы мәлімет ұсынылмаған.

Статистикаға жүгінсек, Ақтөбе облысының мамандандырылған ауданаралық әкімшілік сотымен ағымдағы жылдың сегіз ай қорытындысы бойынша 12 мәрте ақшалай өндіріп алу шаралары қолданылған.

Мәжбүрлеу шараларының негізгі мақсаты – әкімшілік іске қатысушылардың өздерінің процестік міндеттерін мүлтіксіз орындауын және олардың құқықтарын адал пайдалануын қамтамасыз ету, жария-құқықтық дауларды шешудің нақты тәртібін белгілеу және сот төрелігін жүзеге асыру сапасын одан әрі нығайту. Осылайша, сот орындаушылар институты ғана емес, соттың өзі өз шешімін орындауды реттеушіге айналады.

КИЕ

ТАТУЛЫҚ ТІРЕГІ

Туған елім – тірлігімнің айғағы,
Тілім барда айтылар сыр ойдағы,
Өссе тілім, мен де бірге өсемін,
Өшше тілім, мен де бірге өшемін!

– деп, ақын Әбділдә Тәжібаев ағамыз жырлағандай, тіл қай елде болса да қастерлі, құдіретті. Ол достықтың кілті, ынтымақтастықтың бастауы, ырыс-берекенің алды, ұлттың жаны, ары. Тілсіз қоғамның қандай түрі болса да өмір сүре алмайды, өйткені тілдің өзі қоғам бар жерде ғана пайда болып, өмір сүреді. Демек, тіл үзілгенді жалғайтын мүмкіндігі бар. Тіл құдіреті ерекше. Оның бітпесті бітіретін, жетпесті жеткізетін құдіреті бар. Бір сөз өмір бойы өзегіңді өртесе, бір ауыз орынды айтылған сөз жадыңда жатталып, бақытқа жеткізеді.

Туған тілдің абыройын асқақтату – әрбір адамзаттың абзал борышы. Біздің ұлттық келбетіміз бен болмысымыз, салт-санамыз бен дініміз осы ұлттық мәдениет пен тілімізде жатыр. Тәуелсіз елдің елдігі жас ұрпағын парасатты да білімді, іскер де қабілетті, отансүйгіш те ұлтжанды тұлға етіп қалыптастыруда тілдің атқаратын қызметі орасан зор. Діні, тілі де әртүрлі болғанына қарамастан, бір шаңырақ астында барлық халық тату өмір сүруде. Қазақстанның ең басты, мемлекеттік тілі ол – қазақ тілі. Қазақ тілі – біздің татулығымыздың тірегі. «Қазақстанның әрбір азаматына мемлекеттік тіл – қазақ тілін білу парыз». Әлемде қаншама ел бар, әрбір елдің өзіндік ерекшелігі мен ортақ белгілері де

бар. Ерекшеліктері олардың діндері, мәдениеті, өмір сүру үлгісі, тарихы, киім үлгісі, дәстүрі мен сенімдерінің әртүрлілігінде. Ал ортақ деп отырғанымыз әрине, ол – тіл! Қандай ұлт болмасын, барлығы бір-бірін түсіну үшін бір тілде сөйлейді. Мемлекеттік тіл – татулық пен бірліктің тірегі. Мемлекеттік тілді өркендетсек, өзге ұлт адамдарымен осы тіл арқылы қарым қатынаста боламыз. ҚР Президентінің 1998 жылғы 5 қазандағы жарлығымен бекітілген Тілдерді қолдану мен дамытудың мемлекеттік бағдарламасына сәйкес мектеп кітапханасында айына бір рет әдеби шолулар, дөңгелек үстел жиыны, әдеби кештер өтеді. Тіл мен қарым-қатынас біріккенде ғана сыйластық, достық, адамгершілік пайда болады. Мемлекеттік тілді меңгеру елдің бірлігін білдіреді.

Қазақ тілінің мәртебесін нығайту үшін барлық қазақстандықтар мен шет елдегі қандастарымыздың қазақ тіліне деген құрметін арттыру, қазақ тілінің табиғи қалпын сақтау қажет.

Г.АЙТКУЛОВА,
Қарақия аудандық сотының бас маманы - сот мәжілісінің хатшысы
МАҢҒЫСТАУ ОБЛЫСЫ

Бауыржан АХМЕТҚАЛИЕВ, *Астана қаласы әкімшілік құқық бұзушылықтар жөніндегі мамандандырылған ауданаралық сотының төрағасы:*

«ТҰРМЫСТЫҚ ЗОРЛЫҚҚА ҚАТЫСТЫ ЗАҢ ТАЛАПТАРЫ НАҚТЫЛАНУЫ КЕРЕК»

(Соңы. Басы 1-бетте)

Бұл өзгеріске дейін отбасында болған құқық бұзушылық бойынша тек жәбірленушінің арызы негізінде әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама түзілетін болса, қазіргі кезде полиция қызметкерлері құқық бұзушылық туралы түскен хабарламаның негізінде (куәгерлерден келіп түскен хабарлама) әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама түзіп, істі сотқа жолдайды. Ашып айтсақ, бұрынғы кезде құқық бұзушылық орын алған соң полиция қызметкерлері оқиға орнына келген кезде жәбірленуші құқық бұзушыны кешіргендіктен арызданбайтын. Сол кезде әкімшілік хаттама түзілмейді және іс қозғалмағандықтан, сол факті бойынша іс сотқа жолданбайтын еді. Ал қазір жәбірленуші арыз жазудан бас тартса да, іс куәгерлердің хабарламасы бойынша қозғалып, сотқа жолданады.

– Хиллари Клинтон «экстремалды, даулы мәселенің бәрі отбасында шешілуі керек» деген екен. Жалпы бұл мәселе бойынша сотқа жүгіну қаншалықты дұрыс?

– Отбасылық-тұрмыстық қатынаста істелген құқық бұзушылықтар әрине, отбасында шешілгені дұрыс. Алайда, құқық бұзушылық орын алған соң және құқық бұзушының үстінен әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама түзілген соң, бұл істің соңғы нүктесін тек қана сот қоюы қажет. Сотқа дейін дауды шешу заңмен қарастырылмаған. ӘҚБтК-нің 64-бабында тараптардың татуласуына байланысты әкімшілік жауаптылықтан босату реті көрсетілген. Яғни, отбасы-тұрмыстық қатынастар аясындағы құқыққа қарсы әрекетті алғаш рет жасаған адамдар жәбірленушілермен, арыз иелерімен медиация тәртібімен татуласса және келтірген зиянын жуып-шайса, сот оларды әкімшілік жауаптылықтан босатуы мүмкін. Бұл жерде көңіл аударатын жайт, мұндай кешірім құқық бұзушылықты алғаш рет жасаған тұлғаға ғана қолданылады. Ал, екінші рет осы құқық бұзушылықты жасаған адамды татуласуына байланысты жауаптылықтан босатуға жол берілмейді. Ол үшін заңмен көрсетілген жазаны сот тағайындайды.

– Тұрмыстық дауларды шешуде заңнамаларымыз қаншалықты пәрменді? Сот тәжірибесі қандай?

– Тұрмыстық зорлық-зомбылық балалардың психикасына әсерін тигізеді. Осындай санаттағы істерді қараған кезде сот құқық бұзушыны жауаптылыққа тартқан соң, өз тарапынан құқық бұзушының мінез-құлқына ерекше талаптар белгілей алады, яғни жәбірленушінің отбасының кәмелетке толмаған және әрекетке қабілетсіз мүшелерімен қатар жәбірленушінің еркіне қарамастан, оны іздестіруге, оның ізіне түсуге, оған баруға, онымен ауызша, телефон арқылы сөйлесуге және өзге де тәсілдермен байланыс жасауға; атыс қаруын және қарудың басқа да түрін сатып алуға, сақтауға, алып жүруге және пайдалануға; кәмелетке толмағандар құқығын қорғау жөніндегі комиссияның рұқсатынсыз жасөспірімдермен белгілі бір жерге баруына, басқа да жерлерге шығуына; алкогольдік ішімдік ішуге, есірткі, психотроптық заттарды қолдануға толық көлемде немесе жеке-жеке тыйым салуды көздейтін ерекше талаптар белгілеуі мүмкін. Ерекше талап 1 жылға дейінгі мерзімге қойылады. Осы мерзім ішінде құқық бұзушы полиция қызметкерлеріне 1 айда 4 рет профилактика үшін келуі міндет. Яғни, полиция қызметкері құқық бұзушымен заңсыздықтың алдын алу үшін түсіндіру жұмыстарын жүргізеді. Аталған ерекше талапты құқық бұзушы бұзған жағдайда, оның үстінен ӘҚБтК-нің 669-бабы бойынша хаттама түзіліп, іс сотқа жолданады. Сот істі қарап, заң шеңберінде шешім қабылдайды.

– Мұндай құқық бұзушылықтың көп тіркелуіне заңдағы өзгерістің себеп болып жатқанын айттыңыз. Бұл өзгерістің пайдасы қандай?

– Иә, ӘҚБтК-ге өзгеріс енгізіліп, жәбірленушінің арызынсыз-ақ іс қозғауға болатыны бекітілді. Бірақ, мұның теріс жағы да бар. Мәселен, полиция қызметкері көршісінің арызымен хаттама толтырып, іс сотқа жетті. Алайда, істі қарау барысында ерлі-зайыптылардың бір-біріне дауыс көтергенімен, ар-намысқа тию, дөрекі сөйлеу, күш қолдану әрекеті орын алмағаны анықталды. Сондай-ақ, полиция қызметкерлері өз процессуалдық өкілеттігін пайдаланбайды. Арызданушы жүгінген кез келген жағдай бойынша хаттаманы рәсімдеп, сотқа жолдайды. Әрине, арызды жіберу оңай, бірақ материалдарды жинау және заңды шешім қолдануға байланысты проблема туындайтынын мойындауымыз керек.

– Сотқа келген істің 39,4 пайызы қысқартылыпты. Мұның бәрі құқық бұзушылық құрамның болмауынан емес болар? Бұл статистиканың астарында не жатыр?

– ӘҚБтК-нің 73-бабы 1-бөлігіне сай адамдарды сыйламаушылықты білдіретін, олардың тыныштығын бұзатын, әдепсіз сөз айту, қорлау, тұрмыстық заттарын бүлдіру және өзге де әрекеттер үшін жауаптылық көзделген. Алайда отбасындағы бұзақылардың мұндай әрекетті тұрғын үйден тыс жерде (баспалдақ, кіреберіс, үйдің ауласы, көлік ішінде) жасауын жоғарыдағы баппен саралауда бірқатар сұрақ туындайды. Мәселен, сот А.-ға қатысты істі қылмыс құрамының жоқтығына байланысты қысқартты. Себебі, күйеуі үйден тыс жерде әйелін балағаттады. Міне, осындай нақтылықтың болмауынан істер қысқартылатын жағдайлар бар. Сонымен бірге, ӘҚБтК-нің 54-бабы 3-бөлігі құқық бұзушыға құқықтық ықпал ету «тетігінің» болмауына орай істер қысқартылады. Мәселен, сот құқық бұзушыға жақындауға тыйым салса, ӘҚБтК-нің 54-бабы 3-бөлігінің негізінде оған профилактикалық сұхбаттасу үшін полицияға келу міндеттеледі. Іс жүзінде құқық бұзушы жақындауға тыйым салу талабын орындап, профилактикалық әңгімеге келмейді. Мұндай жағдайда инспектор ӘҚБтК-нің 669-бабы 2-бөлігі бойынша хаттама жасайды. Соттар мұндай істерді тоқтатады, өйткені кәсіби әңгімеге келмеу ерекше талапқа жатпайды. Бұл мәселені аталмыш заңнаманың 54-бабына кәсіби әңгімеге қатысуды арнайы талап тізіміне енгізу туралы өзгерту арқылы шешу қажет деп есептейміз.

– Жалпы, тұрмыстық зорлық-зомбылық мәселелерін қарауда бірыңғай тәжірибе қалыптастыру үшін не қажет?

– Бүгінде талдау нәтижесі бойынша сот тарапынан отбасы-тұрмыстық қатынастар саласындағы заңнаманы жетілдіру бойынша ұсыныстар енгізілді. Соның бірі ӘҚБтК-нің 73-бабына қатысты. Онда отбасы-тұрмыстық қатынастарда болатын адамдардың шеңбері анықталған. Олар: ерлі-зайыптылар, бұрынғы ерлі-зайыптылар, жақын туыстар, ортақ баласы бар адамдар, бірге тұратындар арасындағы қатынастар. Соңғы категория норманың осы тұжырымына байланысты келіспеушіліктерді және әртүрлі сот шешімдерін тудырады. Өйткені, бір сот тәжірибесі ерлер мен әйелдердің нақты бірге тұруын назарға алса, ал екіншісі ер мен әйел ретінде нақты бірге тұрған ғана емес, бірге тұратын немесе бірге өмір сүрген кез келген тұлғаларды таниды. Жалпы, объектіге сүйене отырып, заң шығарушы тек неке белгілері бар нақты бірге тұруды есепке алатын сияқты. Сондықтан «Неке және отбасы туралы» кодексте ерлер мен әйелдердің, сондай-ақ бір жыныстағы адамдардың нақты бірге тұруы түсінігі атап өтілгендіктен, ӘҚБтК-нің 73-бабының ескертпесіне осы талапты дәйектейтін нақты өзгеріс енгізу қажет.

Тағы бір мәселе аталмыш заңнамадағы айыппұлға қатысты. Айыппұл отбасы бюджетіне соққы болмауы үшін ескерту немесе қамауға алу түріндегі жаза қолдану керек дейтіндер бар. Тәжірибе көрсеткендей, барлық отбасылық жағдайда ескерту немесе қамауға алуды қолдану ӘҚБтК-нің 40-бабы 2-бөлігінің мақсаты (қайта тәрбиелеу, пропорционалдық) контекстінде өз тиімділігін көрсетпейді. Өйткені, көбіне жасалатын ескерту шарасы тым жұмсақ та, ал соңғы қадам ретінде қамауға алу тым қатал жаза. Негізінде айыппұл, әсіресе, ажырасқан ерлі-зайыптыларға, бұрын бірге тұрғандарға, жақын туыстарға, ортақ баласы бар адамдарға қатысты істерде тиімді шара. Сонымен қатар, ӘҚБтК-нің 43-бабы іс бойынша жауапкершілікті ауырлататын мән-жайлар болмаған кезде ескерту қолдануға міндеттейді. Ал, бұл жалпы ӘҚБтК-нің 73-1 және 73-2-баптарының 1-1 бөлігінің күшін жояды. Осының салдарынан сот қатаң түрде өндіріп алу қолдану қажеттілігі туындаған кезде ескертуді қолдануға мәжбүр болады. Сот тәжірибесін ескере отырып біз ӘҚБтК-нің 43-бабының 2-бөлігіне соттың ескерту жасау міндетін алып тастайтын өзгерістер ұсынып отырмыз. Біздіңше, бұл соттарға тұрмыстық зорлаушыға қатысты жазаны тиімді және барабар қолдануға мүмкіндік береді.

Сол секілді, ӘҚБтК-нің 73-бабының диспозициясы бойынша отбасы-тұрмыстық қатынастар саласындағы құқыққа қарсы әрекеттер (ұятсыз сөздер, қорлау, үй заттарын бүлдіру және сыйламаушылықты білдіретін өзге де әрекеттер) үшін жауаптылық олар жеке тұрғын үйде немесе пәтерде немесе басқа үйде жасалған кезде туады. Ал олар үйден тыс жерде жасалғанда (мысалы, көлік ішінде, үйге кіре берісте және т.б.) бұл құқық бұзушылық болып есептелмейді де, көбінесе қылмыскерлер жауапкершіліктен жалтарады. Салдарынан зорлық-зомбылық құрбаны қорғалмай қалады. Осыған орай, ӘҚБтК-нің 73-бабы 1-бөлігінің мынадай редакциясы «Қылмыскермен отбасы-тұрмыстық қарым- қатынаста болған адамдарды сыйламаушылықты білдіретін, олардың тыныштығын бұзатын дөрекі сөз, қорлау, тұрмыстық затын бүлдіру және өзге де әрекеттер, егер бұл әрекеттерде қылмыстық құқық бұзушылық белгілері болмаса, – ескерту жасауға немесе 10 АЕК мөлшерінде айыппұл салуға не бес тәулікке дейінгі мерзімге әкімшілік қамаққа алуға әкеп соғады» деп жазылуы керек.

Назар аударатын тағы бір жай – ӘҚБтК-нің 50-бабы 2-бөлігінде қамауға алу қолданылмайтын адамдардың санаты, оның ішінде 14 жасқа дейінгі балаларды жалғыз өзі тәрбиелеп отырған ер адамдар көрсетілген. Заңнамада жалғыз әке деген ұғымның болмауына байланысты, оның құқықтық мәртебесі мен белгілерін анықтауға қатысты бірқатар сұрақ туындайды. Тәжірибе көрсеткендей, мұндай әке ретінде анасы қайтыс болған, хабар-ошарсыз кеткен, әрекетке қабілетсіз, ата-ана құқығынан айырылған, медициналық мекемеде тұрған немесе түрмеде деп тану туралы сот шешімі бар бір немесе бірнеше баласы бар адам танылуы мүмкін. Ата-анасы ажырасқан және баланың тұрғылықты жерін анықтау туралы сот шешімі бойынша әкесімен бірге тұрған немесе мұндай шешім мүлде болмаған, ал бала әкесімен бірге тұрған жағдайда жалғыз басты әке деп санауға бола ма? «Неке және отбасы туралы» кодекстің 73-бабында баладан бөлек тұратын ата-ананың баламен араласуға, оның тәрбиесіне қатысуға және баланы оқытуға қатысты және бала үшін маңызды басқа да мәселелерді шешуге құқығы бар деп көрсетілген. Мұндай жағдайда баланың анасын тәрбие мәселелерін анықтау, материалдық көмек көрсету, баламен қарым-қатынас, оның перзентіне жақындығын түсіну үшін сот процесіне тарту керек. Сот тәжірибесі біркелкі болу үшін бұл шараларды Жоғарғы Соттың нормативтік қаулысы деңгейінде нақтылау қажет.

– Мағыналы сұхбатыңыз үшін рақмет!

Айша ҚҰРМАНҒАЛИ,
«Заң газеті»

ПӘРМЕН

10 МЫҢНАН АСТАМ АДАМ ІЗДЕУДЕ ЖҮР

Бас прокуратураның Құқықтық статистика және арнайы есепке алу жөніндегі комитетінің дерегі бойынша, қазіргі уақытта елімізде 10 748 адам іздестірілуде. Олардың 2 176-сы хабар-ошарсыз кеткен.

Жоғалғандардың көпшілігі Алматы қаласы (287) мен Қарағанды (221), Павлодар (170), Алматы (167) облысында тіркелген. Жоғалған ер адамдар негізінен 30 бен 49 жас аралығында (77%). Олардың 1 634-і үйден кетіп оралмаған, 74-і автокөлікпен жоғалған, 36-сы жұмыстан кейін үйіне келмеген. Ал тергеу мен соттан жасырынғаны үшін іздеу жарияланғандар саны – 2 372. Олар негізінен 31-40 жас аралығындағы ер адамдар (89%). Көпшілігі алаяқтық (510), ұрлық (318) және кісі өлтіру (146) дерегі бойынша іздестірілуде. Жалпы, елімізде іздестіруді ішкі істер органдары, экономикалық тергеу қызметі және сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызмет жүзеге асырады.

Халықаралық ұйымдардың мәліметіне қарағанда, жыл сайын әлемде 8 млн-ға жуық адам хабар-ошарсыз кеткендер ретінде іздестіріледі. Олардың көпшілігін 18-35 жас аралығындағылар құрайды. Оған көп жағдайда қақтығыс, зорлық-зомбылық, босқындық, сондай-ақ жазатайым оқиға мен қылмыс түрткі болады. Дегенмен, адамдардың ешбір себепсіз жоғалып кету жағдайлары да кездеседі, бұл олардың жоғалу құпиясын одан әрі арттырады. Көп елдерде үкімет хабар-ошарсыз кеткендердің есебін жүргізеді. Дегенмен, бұл статистика әрқашан толық және нақты бола бермейді. Өйткені, кейбір істер шешілмей қалуы немесе билікке хабарланбауы мүмкін.

Құқықтық статистика және арнайы есепке алу комитеті порталындағы мәлімет бойынша, елімізде іздестіру – балаларға; алимент бойынша борышкерлерге; қылмыскерлерге; қарызы бар борышкерлерге қатысты жүргізіледі.

Е.КЕБЕКБАЙ,
«Заң газеті»

ОҢ ҚАДАМ

ОТАНДЫҚ КӘСІПКЕРЛЕРГЕ БЕРІЛГЕН МҮМКІНДІК

«KazakhExport» ұлттық экспорттық сақтандыру компаниясының Экспорттық сауданы қаржыландыру (ЭСҚ) құралына қатысатын отандық қаржы ұйымдарының саны сегізге жетті. ЭСҚ – шетелдік сатып алушылар тарапынан қазақстандық өнімге сұранысты ынталандыру үшін компания енгізген құрал болып табылады. Ол шетелдік компанияларға қазақстандық тауарларды қазақстандық екінші деңгейдегі банктер арқылы сатып алу үшін аккредитивтік есеп айырысу нысаны шеңберінде беріледі.

Ұлттық экспорттық сақтандыру компаниясы бұл жолы ForteBank-пен өңдеу өнеркәсібінің қазақстандық экспорттаушыларына қолдау көрсетуге, халықаралық сауданы дамытуға, қазақстандық өнімге сұранысты ынталандыруға және өткізу нарықтарын ұлғайтуға бағытталған стратегиялық келісімдерге қол қойды. Бұл Аккредитивтерді сақтандыру туралы бас келісім және Экспорттық сауданы қаржыландыру бойынша шартты банктік салымдар туралы келісім.

– Қол қойылған келісімдер қазақстандық экспорттаушыларға өздеріне қосымша тәуекелдерді қабылдамай, өз сатылымдарын ұлғайтуға мүмкіндік береді. Осы құралдың арқасында шетелдік сатып алушылардың қазақстандық өнімді тиімді шарттармен қарызға алу мүмкіндігі бар, бұл ретте экспорттаушылардың өздері өз шотында тауарлар үшін төлемді жөнелтілгеннен кейін бірден көреді. ForteBank халықаралық факторинг, қарыздарды сақтандыру, валюталық мәмілелерді сақтандыру, банктік кепілдіктерді сақтандыру сияқты басқа да бағдарламаларға қатыса отырып, біздің институтпен қарым-қатынасты дамытуды жалғастырады деп үміттенеміз, – дейді KazakhExport Басқарма төрағасының орынбасары Қуаныш Мұқажанов.

Компания 2010 жылдың соңынан бастап қазақстандық шикізаттық емес өнімдерді сатып алушыларға қаржылық қолдау көрсету бойынша жаңа бағдарламаны әзірлеп, іске қосты. Бағдарламаның мақсатының бірі шетелдік сатып алушыларға тиімді шарттармен саудалық қаржыландыруды ұсыну арқылы қазақстандық өнімге деген сұранысты ынталандыру. Қаржыландыру есеп айырысудың аккредитивтік нысаны шеңберінде жанама түрде Қазақстанның екінші деңгейдегі банктері арқылы беріледі.

Жалпы KazakhExport 2016 жылдан бері 870 млрд теңгеден астам сомаға 200-ден астам экспорттаушыға қолдау көрсетті. Қолдау көрсетілген кәсіпорындар экономиканың тамақ және химия өнеркәсібі, машина жасау, агроөнеркәсіптік кешен, металлургия және басқа да маңызды салаларында жұмыс істейді. Экспорттық бағыттар тізімінде Өзбекстан, Ресей, Ауғанстан, Қырғызстан, Тәжікстан, Қытай, Түрікменстан, Әзірбайжан, Литва, Украина, Беларусь, Италия, Түркия және т.б. елдер бар.

Ерлік ЕРЖАНҰЛЫ,
«Заң газеті»

ҚЫЗМЕТ

«ПРОБАЦИЯ АДАСҚАНҒА ЖОЛ КӨРСЕТЕДІ, АЙЫПТЫҒА МҮМКІНДІК БЕРЕДІ»

Пробация – санаттары заңмен айқындалған адамдардың қылмыстық құқықбұзушылық жасауының алдын алу үшін олардың мінез-құлқын түзеуге бағытталған бақылау және әлеуметтік-құқықтық сипаттағы қызмет түрлері мен жеке айқындалатын шаралар жүйесі. Батыс Қазақстан облысы (БҚО) бойынша қылмыстық-атқару жүйесі департаменті Жәнібек аудандық пробация қызметінің аға инспекторы, әділет капитаны Нұрлыбек Қуанышқалиевтің осы салада қызмет атқарып келе жатқанына біраз жылдың жүзі болды.

Нұрлыбек Нұрымбекұлының мектепте озық оқып, үлгілі де тәртіпті, еңбекқор болып өсуіне ата-анасымен бірге ата-әжесінің сіңірген еңбегі өте зор еді.

«Атам Болатты Ұлы Отан соғысының майдангері, соғыста жан аямай шайқасқан батыр деп білемін. Әжем Мәлика мен аяулы анамның махаббатына шомылып өстік. Әкем марқұм аққөңіл, қайырымды, көпшіл, домбыраның шанағынан күй саулатып, гитарадан сазды ән төгетін асабалық қабілеті бар жан-жақты азамат болды. Бисен ауылдық округінің учаскелік полиция инспекторы болып қызмет атқарған марқұм Қайрат Әбдірешев деген көрші ағам болатын. Көршіме еліктеп бала кезімнен полиция қызметкері болуды армандадым», – дейді Нұрлыбек Қуанышқалиев.

Мамандығым – мақтанышым

Балалық шақтан армандаған мақсатыма жетем деп талпынып 2005–2007 жылдары Алматы облысына қарасты Талғар қаласындағы Д.Қонаев атындағы колледждің «Құқықтану» факультетінде оқыдым. 2007–2008 жылдары Атырау қаласындағы №2201«Г» теңіз шекарасы әскери бөлімінде азаматтық борышымды өтеп келдім. 2008–2010 жылдары Алматы қаласында демалыс орталығында күзетші болып қызмет атқардым. Осы аралықта Алматы қаласындағы ЛА-155/18 мекемесіне жұмысқа қабылдауға іріктеу жүріп жатқандықтан, болашақта өмірімді қылмыстық-атқару жүйесі саласымен байланыстыру мақсатында түйіндемемді тапсырып, резервке қойылдым. 2010 жылдың 25 ақпанынан бастап Ішкі істер министрлігінің қылмыстық-атқару жүйесі саласында қызмет атқарып келемін. 2010–2014 жылдар аралығында Алматы қаласы және Алматы облысы бойынша қылмыстық-атқару жүйесі департаментінің күзет және қадағалау бөлімінде қызмет атқарғанымда тәлімгерім Бауыржан Қыдырқожаевтан жұмыс барысының қыр-сырын үйрендім. 2014–2016 жылдар аралығында БҚО бойынша қылмыстық-атқару жүйесі департаментіне қарасты РУ-170/1 мекемесінде бақылаушы, Орал қалалық пробация қызметінің инспекторы болып қызмет атқардым. 2016 жылдың желтоқсан айынан бүгінгі күнге дейін Батыс Қазақстан облысы бойынша қылмыстық-атқару жүйесі департаментінің Жәнібек аудандық пробация қызметінің аға инспекторымын. 2014 жылы Қазақстан инновациялық және телекоммуникациялық жүйелер университетін «Құқықтану» мамандығы бойынша бітірдім.

Мақсатымыз – сүрінгеннің қайта тұруына көмектесу

Өзіме қатысты аймақтағы пробация қолданылатын адамдардың есебін жүргізіп, тұрғылықты жерін, олардың денсаулық жағдайын, білім деңгейін және жұмыспен қамтылуын анықтап, әлеуметтік-құқықтық көмек алу тәртібін түсіндіремін. Бас бостандығынан айырумен байланысты емес жаза қолданылған адамдарға өздеріне сот жүктеген міндеттерді орындау тәртібін түсіндіріп, пробациялық бақылауды жүзеге асырамын. Әріптесім, пробация қызметінің инспекторы, әділет аға лейтенанты Асылан Қошметов екеуміз сүрініп кетіп, бүлініп жүрген тағдыр иелеріне мемлекет тарапынан жасалып отырған қамқорлықты түсіндіріп, ой-санасын тазартып, тәртібін түзеп, қоғамның толыққанды азаматы болатынына сенім білдіру жолында жұмыстанудамыз. Ондай жандарды бақылап қана қоймай әлеуметтік мәселелері болса оны шешуге ықпал жасаймыз. Пробация қызметінің негізгі бағыты қоғамнан оқшаулаумен байланысты емес жазаға сотталғандарға білім алып, кәсіп меңгеріп, жұмысқа орналасуына ықпал жасауды қамтамасыз ету. Әлеуметтік-құқықтық көмек әрқайсысының қажеттілігіне байланысты көрсетіледі. Пробациялық қызметке жергілікті полиция, жергілікті атқарушы органдар мен үкіметтік, үкіметтік емес ұйымдар жәрдемдеседі. Пробация қызметіне қарайтындар – бас бостандығынан шектеу жазасына кесілгендер, шартты түрде сынақ мерзіміне сотталған, қоғамдық жұмыстарға тарту, түзеу жұмыстары түріндегі жаза, жүкті әйелдер мен жас балалары бар әйелдердің жазасын өтеу мерзімін кейінге қалдыру, белгілі бір қызмет немесе арнайы лауазымынан айыру жазаларын орындау жазасына сотталғандар. Осы санаттағылар пробация қызметіне келіп, тіркеліп тұруға міндетті. Сондай-ақ, әкімшілік аумақтан тыс жерге шықса немесе тұрғылықты мекенжайын ауыстырса пробациялық қызмет өкілдеріне хабарлауға міндетті.

2022 жылдың басынан Жәнібек аудандық пробация қызметінің есебінен қоғамнан оқшаулаумен байланысты емес 52 адам тіркеуде тұр. 2023 жылдың басынан есепте тұрған 7 адам жұмыспен қамтылды, 6 адамға материалдық, 14 адамға медициналық және психологиялық көмек көрсетілді. Күні бүгін барлығы жұмыс жасап, еңбекақы алып, отбасын асырап жүр. Уақытында тіркелуге келіп, ақыл-кеңес сұрап тұрады. Өмірге деген өзіндік көзқарастары бар. Есепте тұратын сотталғандардың үйінде болып, отбасы мүшелерімен әңгімелесіп, тәрбие тағылымы туралы кеңес жүргіземіз. Қылмыстың ауыр және жеңіл түрлері бар. Есепте тұратын сотталғандар қайтадан қылмыс жасамау үшін не істеу қажет? Ол үшін есепте тұратын сотталғандарды жұмысқа орналастыру керек. Себебі, жұмыссыз қалған отбасының асыраушысы әлеуметтік ауыртпалыққа душар болады. Ал, оның ар жағында қылмыстың сан түрлі жолы тұрғаны тағы да белгілі. Амалдың жоқтығы кімді қайда апармайды? Басты мақсат – олардың түзеліп, көппен бірге ұлы тойдың дүрмегінде болуы.

Құқықбұзушылықтың алдын алу, профилактикалық жұмыс жүргізу, сотталғандардың түзелу жолына түсу, тәртіпті нығайту жолында бір бағытта жұмыс жасаудың нәтижесін көріп отырмыз. Сөзіміз нақты болу үшін бір дәлел келтірейін. Тонау қылмысын жасағаны үшін бір азаматқа сотпен бас бостандығын шектеу жазасы тағайындалып, пробациялық бақылау белгіленген. Онымен профилактикалық жұмыс жүргізіліп, түзелу жолына түсу үшін бір бағытта жұмыс жасалды. Әлеуметтік-құқықтық көмек көрсетілді. Бүгінде «Бастау бизнес» бағдарламасы бойынша кәсіби оқуын аяқтап, өзінің ашқан жеке кәсібін кеңейту мақсатында жұмысын атқаруда. «Әрине, жасаған ісіме өкінемін, адамды тонауға болмайтынын біле тұра соған бардым. Енді жазамды өтеп жатырмын, бұл маған үлкен сабақ болды», – дейді пробация есебінде тұрған азамат. Үлгілі мінез-құлқымен өзінің түзелгенін дәлелдегені үшін ол бүгінде шартты түрде мерзімінен бұрын босатылды. Қоғамның биік, басты мақсаты – азаматтардың құқық бұзбауын ескертіп, сақтандыру.

Аудандық жастармен жұмыс жөніндегі ресурстық орталықта заңгер болып еңбек ететін зайыбым Майра Асылбекқызы екеуміз Аружан, Аяна есімді қыздарымыз бен Нұртілек атты ұлымызды тәрбиелеп отырмыз», – дейді полиция қызметкері.

Қызметтік міндетін адал атқарғаны, жұмыста жоғары нәтижеге жеткені, ауданымызда заңдылық пен құқықтық тәртіпті нығайту ісіне қосқан үлесі, қылмысқа қарсы күресте азаматтардың конституциялық құқықтары мен бостандықтарын қорғау жолында адал еңбек еткені үшін Нұрлыбек Қуанышқалиев Ішкі істер министрінің 2020 жылғы 12 тамыздағы бұйрығымен III дәрежелі «Мінсіз қызметі үшін» төсбелгісіне ие болып, Қазақстан полициясының 30 жылдығына орай Ішкі істер министрінің 2022 жылғы 13 желтоқсандағы бұйрығымен «Қазақстан полициясына 30 жыл» мерекелік медалімен, әр жылдары қылмыстық-атқару жүйесі комитеті, БҚО бойынша қылмыстық-атқару жүйесі департаменті басшылығы мен облыс әкімінің атынан Алғысхатпен марапатталды.

Меңдігүл ФАЗЫЛОВА,
Батыс Қазақстан облыстық тарихи-өлкетану музейінің Жәнібек аудандық бөлімінің меңгерушісі,
Қазақстан Журналистер одағының мүшесі

ЕҢБЕК КОДЕКСІ

ҚР Еңбек кодексінің 1-бабы 1-тармағы 79-тармақшасына сәйкес, ұжымдық шарт – ұйымдағы әлеуметтік-еңбек қатынастарын реттейтін, жұмыскерлердің өкілдері арқылы жұмыскерлер мен жұмыс беруші арасында жасалатын жазбаша келісім нысанындағы құқықтық акт.

ҰЖЫМДЫҚ ШАРТ ЕҢБЕК ДАМУЫНЫҢ АЛДЫН АЛАДЫ

Ұжымдық шарт, бір жағынан, еңбек ұжымдарының жұмысшылардың еңбегін құқықтық реттеуге, еңбек құқығының жергілікті нормаларын құруға тікелей қатысу актісі. Екінші жағынан, жұмысшылардың, еңбек ұжымының ұйымды басқаруға қатысу актісі болып табылады. Өйткені ол өндірістік демократияны дамытуы, жұмысшылардың жергілікті заң шығаруға қатысуы. Ол жұмысшылар мен жұмыс берушілердің мүдделерін біріктіреді және көрсетеді. Өйткені, ұжымдық шарт әлеуметтік серіктестердің мүдделерінің консенсусын білдіреді. Бұл ұжымдық шарттың құқықтық, экономикалық-әлеуметтік және саяси рөлі. Оның қазіргі кезеңдегі маңызы артып келеді.

Ұжымдық шарт еңбек жанжалдарының алдын-алудың тиімді құралы болып табылады. Оның мазмұны жұмыс берушілер мен жұмысшылардың қарым-қатынасында туындайтын қайшылықтарды реттеуге арналған. Ол еңбек заңнамасындағы олқылықтарды толтыра алады. Қызметкерлердің еңбек құқықтарының кепілдіктерін арттырады, еңбекті қорғау мен әлеуметтік-тұрмыстық жағдайларды жақсартады. Сонымен қатар, ұйымның еңбек дәстүрлерін құрметтеуге және дамытуға, қызметкерлер мен олардың отбасы мүшелеріне медициналық және мәдени-спорттық қызмет көрсетуді жақсартуға бағытталған.

Ұжымдық шарт жоғары сапалы еңбекті материалдық және моральдық көтермелеу шараларын және тәртіпті емес қызметкерлер мен ұжымдық шартты бұзушыларға ықпал ету шараларын көздейтін еңбек тәртібін, жұмысқа деген адалдықты тәрбиелеу құралдарының бірі ретінде әрекет етеді.

Ұйымдарда жасалған ұжымдық шарттардың қоғамдық маңыздылығы олардың әлеуметтік шиеленістер мен ұжымдық еңбек дауларының туындауы мүмкін жағдайларды жоюдың сенімді тетігі. Ұжымдық шарттың тараптары жұмыс беруші және белгіленген тәртіппен уәкілеттік берілген олардың өкілдері тұлғасындағы қызметкерлер (кодекстің 156-бабының 1-тармағы).

Бұл шарттың мазмұны мен құрылымын тараптар жасалған салалық және өңірлік келісімдерге сәйкес айқындайды, сондай-ақ, мазмұны Еңбек кодексінің 157-бабына сәйкес болуы тиіс.

А. ИСМАГУЛОВА,
Алматы қаласының мемлекеттік еңбек инспекторы

ҚАРАШАҢЫРАҚ

ҚазҰУ – КӨПШІЛІКТІҢ ТАҢДАУЫ!

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ отандық университеттер ұлттық рейтингісінің көшбасшысы және ТМД университеттері арасында екінші орында тұр. Халықаралық QS рейтингі бойынша әлемдегі үздік 230 топ университет қатарына еніп, 220 орынды иемденді.

Жұмыс берушілердің студенттермен өзара іс-қимылын ұйымдастыру және бітіргеннен кейін жұмысқа орналасуы, жұмыс берушілер арасында беделі, түлектердің кәсіби жетістіктері, жұмыс берушілермен серіктестік сынды бағалау критерийлері негізінде ҚазҰУ түлектерді жұмыспен қамту рейтингісінде 550 ЖОО ішінен 251 орынға ие болған Орталық Азиядағы алғашқы университет. Көптеген ҚазҰУ түлектері елдің үздік компанияларында және шет жерлерде табысты жұмыс атқарып жатыр.

Университеттік кампуста заманауи оқу ғимараттары, ғылыми инфрақұрылым, кітапхана, интернет-орталық, фудкорттар, спорт кешені, кинотеатр, «Керемет» студенттерге қызмет көрсету орталығы, Студенттер сарайы, әскери кафедра, бассейн, «Жас ғалымдар үйі» бар. 16 факультетте 100-ден астам мамандық бойынша жоғары білім алу, магистратура мен PhD докторантурада оқуды жалғастыру мүмкіндігі бар.

Ғылым және жоғары білім министрлігінің 2023–2025 жылдарға арналған ғылыми және ғылыми-техникалық жобаларын гранттық қаржыландыру конкурсында әл-Фараби атындағы ҚазҰУ ғалымдары 75 жобаны жеңіп алды. Университет білімімен қатар спорттағы жетістіктерімен алға жылжуда. Медицина және денсаулық сақтау факультетінің 2-курс студенті Сәдуақас Бекарыс Қытайда өткен 31-ші Дүниежүзілік жазғы универсиадада 100 келі салмақ дәрежесінде дзюдодан қола жүлдеге, Константин Малиновский пневматикалық мылтық атудан топтық құрамда жеңіске жетіп, қола медальға, Жұбатқан Сұңғат дзюдо бойынша жекпежек сайыста қола медальға ие болды. 81 келі салмақ дәрежесінде сайысқа түскен 3-курс студенті Сейітқазы Еламан ауыр атлетикадан ҚР VI жазғы спартакиада чемпионы атанды. Арина Алтухова Оңтүстік Кореяның Чханвон қаласында өтіп жатқан жасөспірімдер арасындағы Әлем чемпионатының күміс медалін жеңіп алды. Ел намысын қорғаған жастарымызды университет әрқашан қолдайды.

Қазіргі таңда заң факультетінде құқықтану және кеден ісі, құқық қорғау қызметі мамандықтары бойынша мамандарды дайындайды. Бүгінгі таңда заң факультетінің ең күрделі ғылыми-тәжірибелік мәселелерді шешуге мүмкіндік беретін жақсы ғылыми әлеуеті бар. Факультетте бір ҚР ҰҒА академигі, 30 доктор мен профессор, 80-нен аса ғылым кандидаттары, доценттер, сонымен қатар ҚР Парламенті, ҚР Үкіметі, ҚР Президент Әкімшілігі, ҚР Жоғары Соты, Құқық қорғау органдары мен Ғылым Академиясынан жоғары тәжірибелі мамандар жұмыс істеуде. Олардың басым көпшілігі шет тілдерін меңгерген, АҚШ, Еуропа, Туркия және өзге де мемлекеттерде тағылымдамадан өтіп келген. Заң факультетінде 4 кафедра бар. Әр кафедра марапаттары мен жетістіктерімен, профессорлық-оқытушылық құрамымен, ғылыми жоба және зерттеулерімен ерекшеленеді.

Қ. АРАТҰЛЫ,
М. БИСЕНОВА,
Г. АТАХАНОВА,
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ қылмыстық құқық, қылмыстық іс жүргізу және криминалистика кафедрасының оқытушылары

ҚР ТЖМ «ҚАЗСЕЛДЕНҚОРҒАУ» МЕМЛЕКЕТТІК МЕКЕМЕСІНЕ - 50 ЖЫЛ!

Қазақстан Республикасы орасан зор аумақты алып жатыр және оның ауданы – 2717,3 мың шаршы км. Аумақтың басым бөлігін Алтай, Тарбағатай, Жоңғар Алатауының биік таулы жоталары мен Тянь-Шань тауының солтүстік тізбектерімен шығысында және оңтүстік-шығысында шектесетін 86,6% ойпатты және жазықтар құрайды. Таулар мен тау бөктерлерінің үлесіне республиканың бүкіл аумағының 13,3% тиесілі.

Қазақстан Республикасының оңтүстік және оңтүстік-шығыстағы аумағына кіретін таулы аудандар Тянь-Шань, дәлірек айтсақ, Солтүстік Тянь-Шань, жалпы географиялық атауы бар кең аймақтардың біріне жатады. Республиканың оңтүстігінде Талас Алатауы, Қырғыз, Өгем жоталары, оңтүстік-шығысында Іле, Күнгей, Жоңғар Алатауы, Алтынемел сияқты ірі тау түзілімдері орналасқан.

Халықты және халық шаруашылығы салаларын сел ағындарынан, қар көшкіндерінен, сырғыма және басқа да табиғи құбылыстардан туындайтын табиғи апаттардан қорғау жөніндегі міндеттерді шешу үшін, Қазақ КСР Министрлер Кеңесінің 1973 жылғы 23 тамыздағы №449 қаулысымен Қазақстанда КСР жанындағы селден қорғау құрылыстарын салу және пайдалану жөніндегі бас басқарма (КСР – «Қазглавсел») құрылды. 2014 жылдан бастап Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігі Төтенше жағдайлар комитетінің «Қазселденқорғау» мемлекеттік мекемесі деп аталды. 1978 жылы «Қазглавсель» қорғанысының құрамында Оңтүстік Қазақстан бассейндік басқармасы құрылды. Филиал Қазақ КСР Министрлер Кеңесінің 1988 жылғы 7 және 13 маусымдағы №237 және 254 қаулысы және Қазақ КСР Автодор министрлігінің 1988 жылғы 30 тамыздағы №130 бұйрығы негізінде «Оңтүстік Қазақстан бассейндік басқармасы» түріндегі «Қазселденқорғау» ӨБ құрамында ұйымдастырылды.

Кейінгі жылдары филиал бірнеше рет атауын өзгертті және қазіргі уақытта ҚР ТЖМ «Қазселденқорғау» ММ «Оңтүстік аумақтық пайдалану-техникалық басқармасы» (әрі қарай ОАПТБ) филиалы деп аталады.

Филиалға 2016 жылдың қаңтар айынан бастап қазіргі уақытқа дейін **Альзаков Ербол Улиханұлы** (Байтлеу Құттыбай Тостанович – 1997–2013 жж., Кулишов Тілес Серикбаевич – 2013–2016 жж.) басшылық етеді.

ОАПТБ штат саны 45 адамды құрайды.

Филиалдың негізгі қызметі – Түркістан облысы мен Шымкент қаласының аумағында орналасқан халықты, шаруашылық нысандарын қауіпті табиғи құбылыстардың (сел, қар көшкіні, сырғыма) әсерінен сенімді қорғауды қамтамасыз ету және олардың салдарын жою болып табылады.

Аталған мақсаттарға қол жеткізу үшін ОАПТБ-да 4 өндірістік-пайдалану учаскесінің құрамында 14 гидрометеорологиялық бақылау бекеттері Төлеби (7), Түлкібас (3), Қазығұрт (2) және Шымкент (2) ұйымдастырылған және жұмыс істейді:

Сонымен қатар, филиалдың автопарк базасында 8 техника мен 10 жеке құрамнан тұратын апаттық-құтқару тобы құрылған.

Филиал өзінің пайдалану қызметтері арқылы мынадай қызмет түрлерін жүзеге асырады:

– қауіпті табиғат құбылыстарын бақылау қызметін ұйымдастырады, бекітілген құлақтандыру сұлбасына сәйкес, сел тасқыны, қар көшкіні, сырғыма және т.б. қауіпті табиғат құбылыстарының пайда болу қаупі туралы жоғары тұрған ұйымдарға, Шымкент қаласы және Түркістан облысы Төтенше жағдайлар департаментіне, жергілікті атқарушы органдарға ақпарат береді, қорғаныс инженерлік ғимараттарының пайдаланылуы мен құрылыстарының ағымдағы және алдағы жоспарларын жасайды;

– тау беткейлерінің, биік таулы мореналық және мұздық көлдердің қауіптілігін төмендету бойынша алдын алу шараларын әзірлейді және оларды жүзеге асырады;

– сел тасқынынан, қар көшкінінен, сырғымадан зардап шеккен әлеуетті қауіпті аумақтардың зерттеу жұмыстарын, бағалауын және есебін жүргізеді;

– қар көшкіні, сырғыма қаупі бар аймақтардың, опырылымдар мен құлауға бейім аумақтардың таралуын анықтайды және зерттейді;

– таулы және тау бөктеріндегі аумақтарға жыл сайын каталогтары мен қауіпті табиғи нысандардың тізіміне түзету енгізіп, сұлбаларын жасай отырып зерттеу жүргізеді;

– Түркістан облысы мен Шымкент қаласының сел қаупі бар өзендерінің алаптарындағы су режимі мен метеорологиялық жағдайларына тұрақты бақылау жүргізеді;

– алдын алу іс-шараларын және сел қаупі, қар көшкіні, сырғыма және топырақ массаларының түсуі туралы хабарлауды жүргізеді;

– ағымдағы және алдағы жоспарларда көзделген жөндеу-қалпына келтіру және көлемдік-пайдалану іс-шараларын орындайды;

– табиғи сипаттағы төтенше жағдайлардың алдын алу және олардың салдарын жою үшін апаттық-қалпына келтіру және басқа да шұғыл жұмыстарға қатысады.

Мәселен, филиал әр жылдары Сырдария өзенінің арнасында (Маяқұм, Балтакөл ауылы), Арыс өзенінің төменгі ағысында (Шәуілдір, Ильич ауылы) су тасқынына қарсы іс-шараларда көмек көрсетті, яғни ТЖМ және «Қазселденқорғау» ММ тапсырмасы бойынша Қызылорда облысы, Жаңақорған ауданы, Сұңқар ауылында су тасқынына қарсы жұмыстар жүргізілді, жалпы ұзындығы 5,0 км «Сығанақ» тарихи бекінісін қорғау үшін тасқын және жер асты суларын бұру бойынша жөндеу-қалпына келтіру жұмыстары жүргізілді.

Алдағы уақытта Сырдария өзенінің алабында су тасқыны болуы мүмкін аймаққа түсетін Оңтүстік Қазақстан және Қызылорда облыстарының аумағындағы елді мекендердің қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін Қазақстан Республикасының Президентінің нұсқауына сәйкес, Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2008 жылғы 7 сәуірдегі №324 қаулысы қабылданды, оған сәйкес, Сырдария өзенінің алабында су тасқынына қарсы Көксарай су реттегішінің құрылысы басталды. Сырдария өзенін жобалау ұйымы ретінде «Қазгипроводхоз институты» өндірістік кооперативі, бас мердігер болып «Селденқорғау құрылыс» РМҚК, орындаушы «Қазселденқорғау» ММ анықталды. «Су тасқынына қарсы Көксарай су реттегішінің» құрылысы 2008 жылғы маусымынан 2011 жылғы желтоқсанына дейін жүргізілді.

2011 жылғы 13 желтоқсанда «ОҚО Сырдария өзенінде су тасқынына қарсы Көксарай су реттегішінің» салтанатты ашылуы өтті. Осы жылдың 23-желтоқсанында гидротехникалық қорғаныс кешені филиалдың балансына берілді, ол филиал да 2018 жылдың ақпанына дейін жұмыс істеді.

КСР кешенін пайдаланған барлық жылдары Түркістан (бұрынғы Оңтүстік Қазақстан) және Қызылорда облыстарының аумағында адамдардың өмірі мен денсаулығына қауіп төндірген және елеулі материалдық залал келтірген Сырдария өзенінің алабында елді мекендер мен іргелес аумақтарды су басудың бірде-бір жағдайы тіркелген жоқ.

1998 жылғы 21 мамырдан бастап 2003 жылға дейін (жағдайды тұрақтандыру) бес жыл бойы филиал Қазығұрт ауданындағы Таң ауылындағы сырғыма қауіпті аймаққа (тұрғын үй қираған, құрбандар жоқ) тұрақты тексерулер мен аспаптық бақылаулар жүргізілді.

Осы жылы 1998 жылғы 27 мамырда Қазығұрт ауданында филиалдың апаттық-құтқару тобы Қазығұрт ауданында сел ағынының өтуінің салдарын жою жөніндегі жұмыстарға қатысты. Сел ағыны қатты нөсер жаңбырынан туындаған көлбеу ағындардан пайда болған. 50-ге жуық тұрғын үй су астында қалып, қираған. Құрбандар жоқ.

2003 жылдың 26-27 мамырында қатты нөсерлі жаңбыр салдарынан Шымкент қаласы шегіндегі Бадам өзені бойында 560 м3/с максималды су өтімімен сел ағыны өткен. Филиалдың бақылау және хабарлау қызметінің жедел жұмысы ТЖ, қалалық және аудандық әкімшіліктер қызметкерлерінің күштеріне өзен арнасына жақын орналасқан үйлердің тұрғындарын хабардар етуге және қауіпсіз жерге апаруға мүмкіндік берді. Бірлескен нақты үйлесімді іс-әрекеттердің арқасында адам шығынынан аулақ болды.

2020 жылы апаттық-механикаландырылған топтың техникасы мен жеке құрамы Төлеби ауданы мен Шымкент қаласының өзендері арқылы көлбеу ағындар мен су тасқынының өту салдарын жоюға қатысты.

Бұдан басқа, жыл сайын апаттық-механикаландырылған тобы мен филиал мамандары Төлеби, Қазығұрт, Түлкібас аудандарында және Шымкент қаласында азаматтар мен аудан әкімдіктерінің өтініштері бойынша төтенше жағдайлардың алдын алу және олардың салдарын жою бойынша жұмыстарға қатысады және жүргізеді.

50 жылдық тарихы бар «Қазселденқорғау» мекемесін мерейлі мерекесімен құттықтаймыз!!!

Кемелді келешекке қарышты қадам басқан, төтенше жағдай саласында халыққа қызмет көрсетудің ең қажетті де, өзекті саласында қызмет көрсететін «Қазселденқорғау» мемлекеттік мекемесін құттықтаймыз! Қауіпсіздік пен алдын алу ісіне үлес қосып, көп жылдар бойы мемлекетке еңбек етіп, селденқорғауға арналған ғимараттары жұмыс атқаруда.

Осы салада еңбек етіп, іскерлік, кәсіби шеберлік, жоғары біліктілік сияқты асыл қасиеттерімен және мол тәжірибелерімен жас ұрпаққа үлгі-өнеге болған барлық зейнеткерлерді, қызметкерлерді құттықтаймыз.

Осынау қуанышты күні шын көңілден шыққан ізгі ниетіміз бен ақ тілегімізді қабыл алғайсыздар. Сіздерге мұқалмас жігер, қайтпас қажыр, еңбектеріңізге мол табыс, отбасыларыңызға бақ-береке тілейміз! Мерейлеріңіз үстем, мәртебелеріңіз биік болсын!

ҚР ТЖМ «Қазселденқорғау» ММ ОАПТБ филиалы

ӘРТҮРЛІ

8. «Nomad Collection» ЖШС, БСН 200740021732, заңды мекенжайы: Алматы қаласы, Қабдолов көшесі, 22Б үй, 505 пәтер (кеңсе), жарғылық капиталы азайғаны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап бір ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: Алматы қаласы, Қабдолов көшесі, 22Б үй, 505 пәтер (кеңсе). Тел.: 87471705534.

9. «АФ2023» ЖШС, БСН 181040012388, заңды мекенжайы: Алматы қаласы, Қабдолов көшесі, 22Б үй, 507 пәтер (кеңсе), жарғылық капиталы азайғаны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап бір ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: Алматы қаласы, Қабдолов көшесі, 22Б үй, 507 пәтер (кеңсе). Тел.: 87471705534.

10. «КМК-20» ЖШС (БСН 220940000463) өзінің «Коллекторское агентство ФА Альянс Финанс» ЖШС-не (БСН 170240023594) қосылуы арқылы қайта құрылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап 2 ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: Алматы қаласы, «Самал-1» ықшамауданы, 29 үй, А-5 кеңсесі.

11. «Коллекторское агентство ФА Альянс Финанс» ЖШС (БСН 170240023594) өзіне «КМК-20» ЖШС-н (БСН 220940000463) қосып алу арқылы қайта құрылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап 2 ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: Алматы қаласы, «Самал-1» ықшамауданы, 29 үй, А-5 кеңсесі.

12. «Алматы Коллекшн» («Almaty Collection» Collection Agency) ЖШС, БСН 160640024832, заңды мекенжайы: Алматы қаласы, Қабдолов көшесі, 22Б үй, 501 пәтер (кеңсе), жарғылық капиталы азайғаны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап бір ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: Алматы қаласы, Қабдолов көшесі, 22Б үй, 501 пәтер (кеңсе). Тел.: 87471705534.

14. «Lending and Finance technologies» микроқаржы ұйымы» жауапкершілігі шектеулі серіктестігі, БСН 150840012933, серіктестік атауының өзгеруіне байланысты «Lending and Financy technologies» микроқаржы ұйымы» жауапкершілігі шектеулі серіктестігінің Астана қаласындағы филиалының атауы «Lending and Finance technologies» микроқаржы ұйымы» жауапкершілігі шектеулі серіктестігінің Астана қаласындағы филиалына (БСН 210141034725) өзгергені туралы хабарлайды.

15. Lending and Financy technologies» микроқаржы ұйымы» жауапкершілігі шектеулі серіктестігі, БСН 150840012933, атауының өзгергені туралы хабарлайды. «Lending and Financy technologies» микроқаржы ұйымы» жауапкершілігі шектеулі серіктестігінің жаңа атауы «Lending and Finance technologies» микроқаржы ұйымы» жауапкершілігі шектеулі серіктестігі атауы болып саналсын.

16. «Фёрст Коллекшн» («First collection» Collection agency») ЖШС, БСН 161240012619, заңды мекенжайы: Алматы қаласы, Қабдолов көшесі, 22Б үй, 502 пәтер (кеңсе), жарғылық капиталы азайғаны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап бір ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: Алматы қаласы, Қабдолов көшесі, 22Б үй, 502 пәтер (кеңсе). Тел.: 87715533333.

17. «Достар Сауда» ЖШС, БСН 000440004789, өз кредиторлары мен мүдделі тұлғаларға «Достар Сауда» ЖШС жарғылық капиталының азайғаны туралы хабардар етеді. Кредиторлардың талаптары осы хабарландыру жарияланған күннен бастап бір ай мерзім ішінде жазбаша нысанда мына мекенжайда қабылданады: индекс 050014, Қазақстан Республикасы, Алматы қаласы, Жетісу ауданы, Солтүстік айналым көшесі, 23 үй, тел.: 87272451130.

19. БҚО, Орал қаласының №2 сотына Орал қаласы, Круглоозерное кенті, Алматинская көшесі, 8/1 үйінің тұрғыны Измухамбетова Альфия Ермекқызынан келіп түскен арыз бойынша ҚР азаматы, БҚО, Орал қаласының тұрғыны Измухамбетов Аманжол Қажығалиұлы (1984 жылы 11 мамырда дүниеге келген) іздестірілуде. Измухамбетов Қажығалидың жүрген жері туралы мәліметті немесе басқа да ақпаратты білетін адамдар болса хабарландыру жарияланған күннен бастап үш ай мерзім ішінде Орал қаласының №2 сотына хабарласуы сұралады.

20. «Ломбард VICIR» ЖШС, БСН 110840018608, микроқаржы қызметін жүзеге асыруға арналған 25.03.2021жылы берілген №02.21.0035.L лицензиясының қолданылуын тоқтататыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап 2 ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: Алматы қаласы, «Жетісу-1» ықшамауданы, 10 үй, 17 пәтер, тел.: 87089713718.

21. Астана қаласы, Қ. Аманжолов көшесі, 34 мекенжайында орналасқан «Spectrum» халықаралық мектебі» мекемесі, БСН 080940001583, жан басына шаққандағы нормативтік қаржыландыру шеңберінде мемлекеттік білім беру тапсырысын алушы болып табылады. Ата-ананың төлемі жылына 2400 АЕК-тен (8 280 000 теңге) аспауы керек. Ата-ана төлемі асып кеткен жағдайда «Қаржы орталығы» АҚ-на хабарласуыңызды сұраймыз. Сенім телефондары: 87172-695-037, 87172-695-058.

ТАРАТУ

2. «NitroK» ЖШС (БСН 120940005651) өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: 020000, Қазақстан Республикасы, Ақмола облысы, Көкшетау қаласы, п.з. Северная, 1 өткел, 3А учаске.

3. «Ақ Тұлпар» несие серіктестігі» ЖШС, БСН 140540008000, өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: Қазақстан, Шығыс Қазақстан облысы, Риддер қаласы, Станционный городок көшесі, 1 үй. Тел.: 87012388443.

4. «СК құрылыс - К», БСН 140940000852, өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: Қазақстан, Солтүстік Қазақстан облысы, Шал ақын ауданы, Сергеевка қаласы, Ахметбеков көшесі, 25 үй, индекс 151300. Тел.: 87081754608, 87712318789.

5. «Абай облысы Аягөз ауданы әкімдігінің халықты жұмыспен қамту орталығы» коммуналдық мемлекеттік мекемесі, БСН 110640009814, өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: Абай облысы, Аягөз ауданы, Аягөз қаласы, Абай бульвары, 47Б ғимарат. Тел.: 87223735646.

6. «Bzgroup» жауапкершілігі шектеулі серіктестігі» ЖШС (БСН 140140003243) өзінің ерікті түрде таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап 2 ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: ҚР, Алматы облысы, Қарасай ауданы, Қаскелең қаласы, Гагарин даңғылы, 12 үй.

7. «Suli Group» ЖШС ұйымы, БСН 201240016245, өзінің жойылғандығы туралы хабарлайды. Шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: Қазақстан, Түркістан облысы, Түркістан қаласы, Асанбай ата көшесі, 1 үй, индекс 010000. Тел.: 87777700908.

22. «Арыс» Кредиттік серіктестігі» ЖШС, БСН 030640000731, микроқаржылық қызметті атқаруға берілген лицензиясын өз еркімен тоқтату туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: ҚР, Түркістан облысы, Арыс қаласы, Абат көшесі, №1.

23. «ТРЕЙД АЗИЯ ГРУПП» ЖШС, БСН 211240021759, өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап 2 ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: Алматы облысы, Алматы қаласы, Брусиловский көшесі, 159 үй, 159 кеңсе, тел.: 87051039990.

24. «Салзер Пампс Казахстан» ЖШС, БСН 051240013872, өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап 2 ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: ҚР, Алматы қаласы, Бостандық ауданы, Бұқар жырау бульвары, 23, н.п. 45, тел. +77273313126.

25. «МПК МЯСНОЙ ЦЕХ» ЖШС, БСН 230140041641, өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап 2 ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: Орал қаласы, Сырым Датұлы көшесі, 43/3 ғимарат, тел. 87773300125.

26. «Мусахан Инкассация» ЖШС, БСН 140640019054, өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: Алматы қаласы, Наурызбай ауданы, Дәулеткерей көшесі, 158, тел.: +7(727)3720295.

27. «Marketing23solutions» ЖШС, БСН 160140009147, өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: Қазақстан, Алматы қаласы, Наурызбай ауданы, «Қарағайлы» ықшамауданы, Лесбек Сейітбеков көшесі, 56 үй, 3 пәтер. Тел.: 87715070059.

28. «Г-н Дарбеков» ЖШС, БСН 211140010006, ҚР, Алматы қаласы, Медеу ауданы, Потанин көшесі, 14/17 үй, 68 пәтер (кеңсе), өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: ҚР, Алматы қаласы, Янушкевич көшесі, 17 үй. Тел.: 87010350783.

29. «Назека» ЖШС, БСН 211240028855, ҚР, Алматы қаласы, Медеу ауданы, Потанин көшесі, 14/17 үй, 68 пәтер (кеңсе), өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: ҚР, Тараз қаласы, «Салтанат» ықшамауданы, 29Б үй, 27 пәтер. Тел.: 87010350783.

30. «Фото рама» ЖШС, БСН 211240028776, өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: ҚР, Алматы қаласы, Медеу ауданы, Потанин көшесі, 14/17 үй, 68 пәтер (кеңсе). Тел.: 87010350783.

31. «Darbak Oil» ЖШС, БСН 141040003361, ҚР, Түркістан облысы, Еңбекші ауданы, 16 ықшамаудан, 11 үй, 7 пәтер (кеңсе), өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: ҚР, Алматы қаласы, Медеу ауданы, Потанин көшесі, 14/17 үй, 68 пәтер (кеңсе). Тел.: 87010350783.

МҰРАГЕРЛІК

13. 15.07.2023 ж. қайтыс болған аз.Койшыбаев Мейрам Рыспаевичтің артынан Атырау нотариалдық аймағының нотариусы Камзагалиева Роза Тлеккабыловнада мұралық іс ашылды. Осыған байланысты мұрагерлердің мұраны қабылдау үшін төмендегі мекенжайға хабарласулары сұралады: Атырау қаласы, М.Баймұханов көшесі, 41А үй, тұрғын емес бөлме 1Б. Жұмыс тел.: 504468, 87012227274.

32. 2023 жылдың 18 наурызында қайтыс болған азамат Орынбасаров Айдос Жайғалиевичтің артынан Атырау нотариалдық аймағының нотариусы Камзагалиева Роза Тлеккабыловнада мұралық іс ашылды. Осыған байланысты мұрагерлердің мұраны қабылдау үшін төмендегі мекенжайға хабарласулары сұралады: Атырау қаласы, М.Баймұханов көшесі, 41А үй, 1Б тұрғын емес бөлме. Жұмыс тел.: 504468, 87012227274.

Қарағанды облыстық сотының судьялар ұжымы мен Қазақстан Республикасының Судьялар одағы Қарағанды облыстық филиалы Қарағанды облысының мамандандырылған ауданаралық экономикалық сотының отставкадағы судьясы Шоқан Шәкірұлы Араоновқа інісі

Уәлихан ШӘКІРҰЛЫНЫҢ

дүниеден өтуіне байланысты қайғысына ортақтасып, көңіл айтады.

БАЙҚАУҒА!

ТАМШЫЛАР КҮНӘНІ ЖУМАЙДЫ

Аудандық Ішкі істер басқармасының кезекші бөліміне түскен суыт хабар алыс-жақынға лезде тарады. Орталық перзентхананың «Жедел жәрдем» мәшинесі Үштөбеде жол апатына ұшырапты. Бұл әрине, аса таңырқай қоятын оқиға емес. Атының өзі айтып тұрғандай, ол жерде екі күннің бірінде сондай ауыр жағдайлар болып жатады. Жұрттың құлағы оған әбден үйренген. Жолаушылар бұл асудың қасынан өткенде жанын шүберекке түйіп, Алласына сыйынып өтеді. Қос қапталдағы жерге шаншылған рөлдерден-ақ бұл жолдың қаншалықты қауіптілігін сезінесің.

Апат орнына бірінші болып жеткен жол полициясы мен жедел топтың өкілдері қозғалысты уақытша тоқтатты. Биіктен түсе бере орта тұста көк «Беларусь» бір бүйірлеп, сол қол жақта қаңтарылып тұр екен. Артында үйдей шөп тиелген тіркемесі бар, сірә, тракторды құрдымға кетуден сол сақтап қалған секілді. «Жедел жәрдемнің» көлігі болса дөңгелектері жоғары қарап, оң қапталдағы алаңқайда төңкеріліп жатыр. Терезелерінен сау-тамтық жоқ.

Жедел топтың соңын ала жеткен Наркескен аудандық Ішкі істер басқармасының ерекше істер жөніндегі аға тергеушісі, капитан Қанат Тұрдалинге бәрі таңырқай қарасты.

– Бұл араға ерекше істер уәкілін қай құдай айдап әкелді?

– Үлкен себеп болған соң келіп тұрмыз. Капитан ашылып ештеңе айта қоймады. Сосын мәшинеңің қасында жатқан, жүзін ақ шүберекпен бүркеген мәйіттің бетін ашып, еңкейе үңілді. Әдеміше келген жас әйел орталық перзентхананың аға медбикесі еді. Бетіндегі сыдырылған жарақаттың ізі болмаса, басқа дене мүшесі сау. Көлеңкеде ұйықтап кеткен адам секілді. «М-м-м... Түсінікті». Тұрдалин өткен аптада бұл әйелден ұйымдасқан қылмыстық іс бойынша жауап алған. Оқиға орнына ізін суытпай жеткен себебі сол.

– Мүрде осылай жатыр ма екен? Қозғадыңыздар ма?

– Жоқ, қозғамадық. Жөн-жосығын ана криминалистен сұрарсыз.

Орта жастағы сарапшы еркек оқиғаның бір сағаттай бұрын болғанын жеткізді. «Соққы өте ауыр болған. Мұндай жойқын соққыдан адамның аман қалуы мүмкін емес. Жүргізуші мен бір дәрігер секіріп үлгеріпті. Жаңа оларды ауруханаға алып кетті. Ал, тракторшыны көрмедік...».

Тұрдалин қарсы беттегі «Беларуске» жақындады. Кабинаның оң жақ есігі ашық қалыпты. Алдыңғы сол жақ дөңгелектің талыстай рәзіңкесі қақ айырылыпты. Шамасы ауыр соққыдан бірден жарылып кетсе керек. Осы сәтте шыр-шыр еткен ұялы телефонның дауысы естілді. Қанат әдетінше оң қалтасына қол салған. Жоқ, телефоны орнында екен. Шырылдаған дауыс кабинадан шығады.

– Тағы бір қарап шығыңызшы. Маңызды бір айғақ зат жатқан сияқты.

Криминалист рәзіңке қолғабын киіп, орындықтың астынан безілдеген телефонды суырып алды. «Ио, мое! Бір нөмірге он сегіз рет звондапты!» – деді таңырқай дауыстап. Сосын қабылдау нүктесін қосып «әлеу, әлеу» деп еді, ешкім үн қатпады.

– Хаттама толтырып, тексеруге жіберерсіз.

Бұдан кейін жаралылармен тілдеспекке ауруханаға жеткен Тұрдалин басын ақ дәкемен таңып алған Дананы бас дәрігердің бөлмесіне шақыртты. Хал-жағдайын сұрап, графиннен су құйып, алдына қойды.

– Уақытыңызды көп алмайын. Қасыңыздағы медбикенің бақылық болғанын көрдіңіз. Ол енді бізге ештеңе айта алмайды. Жалғыз үмітіміз сізде. Мен бүгінгі жол оқиғасына перзентхананың қатысы бар ма деп күдіктенемін.

– Айдаладағы жол апатына перзентхананың қатысы қанша?

– Сіз аптықпаңыз, Дана Болысбекқызы. Үлкен ұжымды басқарып отырған басшының бірісіз. Сабыр сақтаңыз. Мынаны айтыңызшы, босанған әйелдер мен сәбилердің тағдырына тікелей сіз жауаптысыз ғой.

– Әрине, – деді Дана судан бір ұрттап. – Емдеу ісі жөніндегі орынбасар болған соң, бұл менің тікелей міндетім. Сол перзентханада қызмет істегеніме он жылдан асты.

– Он жыл дейсіз бе? Олай болса түсіндіріңізші, мына жалған анықтама қалай пайда болған? Азаматтық хал актілерін тіркеу бөлімі осының себебін тексеруді сұрап отыр.

– Иә, көріп тұрмын. Перзентхананың бланкісі. Фамилия менікі. Бірақ, қол менікі емес. Соңғы жылдары бізде егіз бала дүниеге келген емес. Сенбесеңіз, қолтаңбамды экспертизаға жіберсеңіз болады.

– Сіз маған ақыл үйретіп кеттіңіз ғой, – деді тергеуші күліп. – Әрине, солай істейміз. Мен «кәмелетке толмағандарды ұйымдасқан түрде сату» бабы бойынша қылмыстық іс қозғадым. Әзірше сізден ешқайда кетпеу туралы қолхат аламын.

Дананың жүрегі зырқ ете түсті. «Мына кісі шынымен мені күдіктілер қатарына қосып тұрған сияқты ғой».

* * *

Дәнағат ақсақалдың шаңырағындағы той төріне елмен бірге Темірболат пен Дана да жайғасты. Ақ тілектер ақтарылып жатыр. Қошамет пен әдемі ән-жырдың соңы нәрестелерді бесікке салуға ұласты. Қазақтың «Ел боламын десең – бесігіңді түзе» дегені бекер айтылмаған-ау. Қызыл ағаштан жасалған қос бесіктің іші-сырты көздің жауын алардай көмкеріліпті.

Ортаға құндақтаулы бөпелерді көтеріп, ақ жаулықты келін мен бір жеңгесі шықты. Әдеміше келген қара торы өңді, отызды орталаған келіншек қолындағы баланы енесіне ұстатып, үлкендерге иіліп сәлем берді. Кенет Дана екеуінің көздері түйісіп қалған сәтте, қаперсіз тұрған бұл селт ете түсті. «Мүмкін емес!..». Шырамытты. Жоқ шырамытқан жоқ, анық таныды. Аты-жөнін ұмытқаны болмаса, біліп тұр. Ол да мұны таныған сияқты.

«Бұл келіншектің нәрестесі егіз емес сияқты еді ғой». Дана өз көзіне өзі сенбей, әлі толқып отыр. Қателесуі, жаңылысуы мүмкін емес. Арада небәрі бір жарым ай ғана өтті.

Сол күні... Иә, бәрі есінде. Түнгі кезекшілікте еді. Перзентхананың бас дәрігері облыс орталығына іссапарға кеткен болатын. Орнына қалған Дана екі жас ананы өзі босандырды. Қабыландай сылаң қаққан мына келіншектің толғағы жеңіл өтті. Төртінші перзенті екен. Ал, екінші бойжеткен тіптен, тұрмысқа да шығып үлгермепті. Уыздай. Колледждің студенті. Албырт жастықтың буымен шалыс басып, осындай күйге ұшырапты. Мейлі ғой, дәрігерлер үшін әйелдің күйеуінің бар-жоғы маңызды емес. Маңыздысы – өмір мен өлімнің арасында арпалысып жатқан болашақ ананың сәбиін дүниеге аман-есен әкеліп, тезірек қатарға қосылуы. Тұңғыш бөпесі болған соң ба, шырқыраған жас қыз қатты қиналды. Толғағы ұзаққа созылып, аласұрған ол өзі де шаршады, дәрігерлердің де есін шығарып жіберді. Ақыры мамандармен ақылдаса келе, тілік жасауға шешім қабылдады. Қол-аяғы балғадай ұл келді өмірге. Сонда анасынан бұрын қатты қуанған осы Дана болатын.

«Айтпақшы, ұлдың оң жақ жауырынының астында оймақтай қалы бар еді. Атын Қалдыбай қоясың десіп, күлісіп едік қой». Дана орнынан атып тұрды.

Еркектер жағы далаға шығып, әйелдер кішкентайларды бесікке бөлеу қамына кірісті. «Қырық қасық суын құямыз» десіп, дабырласқан ақ жаулықты әжелердің қасына барып, бір шеттен бақылай көз салды. Міне, дәу апасы «бісіміллә» деп бет сипап алып, алдымен ұл немересін жайлап шешіндіре бастады. Дана жүрегінің лүпілдей соққанын сезінді. «Сол болмаса екен! Сол болмаса екен!».

– Қане, қыздар! Батырдың қарын шашын кімге алдырамыз?

– Екі ұлдың анасы Дана келін алсын!

– Иә, кел айналайын, келе ғой.

Біреулер жалаңаш нәрестені қолына ұстата бергенде, Дананың жанары оң жауырынның астындағы оймақтай қалға түсті. «Сол екен! Сол!»

Дана шыңғырып жібере жаздап, тілін әрең тістеп үлгерді. «Масқара! Сұмдық қой бұл!». Маңдайынан суық тер бұрқ ете түсті.

– Мен ауыр аяқпын ғой, апалар. Маған қайшы, өткір нәрсе ұстауға болмайды, – деді жаны қысылып.

– Иә, иә, келін дұрыс айтады. Екіқабат қатынға шаш алдыруға болмайды...

Одан ары бұл арада тұруға жүйкесі шыдамасын білген Дана сыртқа атып шықты. Оның түсі бұзылып кеткенін көрген Темірболат қасына келіп, маңдайын ұстады. «Не болды Данаш, басың ауырды ма, қызуың көтеріліп тұр ғой»...

– Жай. Ауа-райынікі шығар...

Далада күзгі жаңбыр бүркіп тұр екен. Суық тамшылар бірден бетке ұрды. Жүзін жуған тамшыларға қосыла езілген Дананың жүрегі де қан жылап тұр. «Не істемек керек?» Темірболатқа бәрін ашып айтса қайтеді? Ол сене ме? Енді бір сәт көз алдына әркімді бір құшақтап, қалбалақтай қуанып жүрген Дәнағат атаның бақытты жүзі елестеді. Қойдың жасындай жасы қалған аққөңіл, аңғал қарияның соңғы қызығын бұзуға дәті барар ма?

Түнімен осы ойлар мазалап, ұйқысы шала болған Дананың таңғы шайға да зауқы соқпады. Онысын үй иелері де байқапты. «Бірдеңе жақпады ма екен? Ұшықтап жіберу керек еді» десіп, жандары ашығанын білдіріп жатыр.

Бір қағаберісте «Апай, сізбен оңаша сөйлесуге бола ма?» деген нәзік үн естіліп, жалт қарады. Шалдың келіні екен. Өзі де күткен осыны. Екеуі сыртқа шықты. Бақ ішіне барды.

– Мен сізді таныдым, апай. Келген бетте. Құпияны ашпағаныңызға үлкен рақмет! – деді келін жыпылдап.

Япыр-ау, сыңғырлаған үнінде ешқандай қымсыну болсашы. Өңінде де өкініштің ізі білінбейді. Тура бір көршісі үйдің жетім қозысы қорасына келіп қосылғандай жайбарақат. Таңдайын тақ-тақ еткізіп сағыз шайнап тұр.

– Не айтып тұрғаныңды білесің бе өзің?

– Артық не айттым?

– Сен барып тұрған қылмыскерсің! Өзіңмен бірге анау бөтен баланың болашағына да балта шаптың. Түсінесің бе соны?!

– Қойыңыз, апай! Балта шапқаны несі! Бәрі де жақсы. Қызбен келістік. Сұрағанын бердік. Бәрібір ол қыз бұл баланы баға алмайтын еді. Қайта сіз бізді түсініңіз... Анау төрінен көрі жақын Дәнағат атамызды аяңыз.

Үлкен ақсақалдың аты аталғанда Дана еріксіз тілін тістеді. «Әкең өлсе де, әкеңді көрген өлмесін» деп Темірболаттың өзі қатты сыйлайтын, аузынан тастамайтын қадірлі туысының ендігі күйі не боларын болжауға қорықты. Таразының екінші басында өз тағдыры. Жазықсыз жаза да тартқысы келмейді. Қайтсе де шындықтың ақырына дейін көз жеткізуге бекінді.

– Айналайын, – деді түсін суытып. – Екі балаға «туу туралы куәлік» алуға өткізген анықтамаң жалған болып шықты. Бізді полиция тергеп-тексеріп жатыр. Оның соңы не болатынын білесің бе? Түрме! Сен үшін мен босқа күйгім келмейді. Ертең ауданға келесің. Тергеушіге қалай болғанын бәрін айтасың!

Келіннің өңі бір қызарып, бір бозарды. Ойда жоқта пайда болған пәлекеттен қалай құтылсам екен дегендей түйіле қарайды. Атарға оғы жоқ!

* * *

Ойтас ауылынан шыққан машина ырдуан арбадай теңселіп, табаны ойылып кеткен қара жолмен әрең ілбіп келеді. Түнгі жаңбырдан кейінгі ми батпақ жүрісін өндітер емес.

Дана өңі сарғая бастаған күзгі далаға көңілсіз көз жіберді. Әлгіндегі ащы әңгіме өзегін өртеп, ішіне сыймай келеді. Оңашада күйеуіне айтпақ боп оқталған еді, оның реті келмей қалды. «Бос орын болса, бізді Наркескенге дейін ала кетіңіздерші» деп қиылған қос құдаша отыр арт жақта.

– Қай жерге келдік, Темеш?

– Кеп қалдық орта жолға, – деді ол келіншегіне күлімсірей бұрылып.

Әйгілі Барқытбел тауынан басталатын арыны қатты, ернеуі толып ағатын Жанаманың тұсына келіп қалыпты. Өзеннің табанында биыл су тым аз екен.

– Мынау сұмдық қой, енді! Тфу!.. – Қатты күйінген Темірболат машинасын тоқтатып, жерге бір түкірді. – Әй, иттер-ай! Ақыры дегендеріне жетіпті ғой!

– Не болды? Кімді сыбап жүрсің?

– Анау Біләлов деген сұмырайды айтам да. Балық өсіремін деп мына Ақтеректің тұсынан бөгет салып жатыр еді. Бар суды соған қарай бұрып алған сияқты ғой.

Біләлов дегені – аудандық мәслихаттың білдей хатшысы. Әкесінен қалған мұрадай осы креслода тапжылмай отырғанына қаншама жыл өтті. Қозғалар емес. Елдің де көзі үйреніп, еті өліп кеткен. «Айға үй салуға болады» десең, баладай сенетін қазақ «Мәслихат сайланбалы орган, оны ауыстыруға болады» десең, сенбейді ғой. Біләлов олар үшін жарты құдай. Мыңғырған малы мен есепсіз жайылымы бар. Әлгі шіріген «жаңа қазақтың» біреуі. Өзі сауысқандай сақ, шаруашылық тірлігімен тікелей айналыспайды. Оңашада нұсқау беріп, сырттай басқарып отыратынын бүкіл ел біледі.

Биылғы көктемде Жанама өзенін жағалай күн көріп отырған ел-жұрт шу шығарды. Қауын-қарбыз, егіс алқаптарына баратын су мөлшері тым азайып кеткен. Осының себеп-салдарын анықтауды өтініп, Темірболаттың мекемесіне арыз түсіріпті.

Осы азды-көпті ғұмырында аудандық, облыстық су шаруашылығы басқармасында гидроинженер, бөлім бастығы болып істеген Темірболаттың бұл саладағы жинақтаған тәжірибесі мол еді. Сол дағдысына сүйеніп, ауыл тұрғындары үшін заң-консультациялық агенттігін ашқан. Жеке қожалықтарға кеңес беріп, қолынан келгенше шаруа адамдарына көмек көрсетіп келеді.

«Біләловтың қалың ел күн көріп отырған өзенді қалауынша бұрып алып, балық өсіретін тоспа жасауы қаншалықты заңды? Тәуелсіз сараптама жасап беруіңізді сұраймыз» депті арызда.

Тоқпағы мықтының тарапынан болып отырған көпе-көрінеу заңсыздықты ашу Темірболатқа қиын болған жоқ. Балық өсірушілердің құжаттарында экология министрлігі мен су ресурстары комитетінің келісімі жоқ екен. Яғни, Ақтеректе су қоймасын салу заңға қайшы. «Енді осы қағазбен тура прокуратураға барыңыздар» деген ол шаруалардың сол тірлігі аяқсыз қалғанын ұқты.

Өзен жағасында тұнжырап тұрған Темірболат «Жоқ, мұны бұлай аяқсыз қалдыруға болмайды. Президенттің өзіне жазу керек» деген тоқтамға келді.

* * *

Ақтерек ауылы кезінде кеңшардың ірі фермасының бірі болған. Берісі облыс, арысы республикаға даңқы кеткен бай шаруашылық еді. Осында ферма басқарған Біләлов аумалы-төкпелі кезеңде ебін тауып, ырғын байлықты бауырына басып қалған. Бұл күнде айналасы биік қоршаумен қоршалып, электр сымы жүргізілген фазенданың кіріп-шығатын екі есігі ғана бар. Орайын тауып, ішіне кіргендер «бұл жер жұмақтың нағыз өзі екен» деседі. Жайқалған жасыл бақтың ортасында тамшылары күмістей субұрқақтар бар. Тоғайдың ортасында үш қабатты қызыл кірпіштен өрілген еңселі коттедж тұр. Одан аулақта тас монша.

Кешкілік сол моншада ыстық бу мен шараптың қызуына қызара бөртіп, кекірік атып отырған Біләлов қасындағы жандайшаптарына күтпеген сауал тастады. «Сендер осы анау жаланаяқ инженер Темірболат дегеннің маған қарсы не әрекет жасап жүргенін білесіндер ме?».

Қожайынның «барып кел, шауып келін» ғана орындайтын, алдына тастаған жылы-жұмсақты таласа қылғытудан басқада жұмысы жоқ пақырлар еліріп шыға келді.

– Не істеп қойыпты ол кәззап?

– Сіздің жолыңызды кесті ме? Мойнын бұрап жұлып алайық, иттің!

Былбырап піскен жамбасты рахаттана жұлмалап отырған Біләлов қошаметшілеріне алая қарады. «Жуан жұдырықтарыңды ала жүгірмей, қоя тұрыңдар, түге! Бұл арада сақтықпен іс қылуымыз керек. Әлгі найсаптың жазған арызы бойынша Президент Әкімшілігінен комиссия шығатын болыпты. Алдымен, сол комиссияның аузын майлауымыз керек».

Осы кезде пардан сыланданып шыға келген қос бойжеткеннің бірі ақ шабақтай жарқ етіп, бассейнге күмп берді де, екіншісі қожайынның оң тізесіне келіп қонақтады. «Милый, пойдем на минутку. Есть разговор...», – деді құлағына еркелей сыбырлап.

Қайым-Мұнар ТАБЕЕВ

(Жалғасы бар)

ЗАҢ газеті

Редакторлар кеңесінің төрағасы – директор
Досымбек ӨТЕҒАЛИЕВ
Бас редактор **Айнұр СЕМБАЕВА**
Бас редактордың орынбасары **Шолпан ҚАРАЕВА**

Нөмірдің кезекші редакторы **Ерлік КЕБЕКБАЙ**

Меншік иесі:
«ЗАҢ» МЕДИА-КОРПОРАЦИЯ»
ЖАУАПКЕРШІЛІГІ ШЕКТЕУЛІ СЕРІКТЕСТІГІ

МЕНШІКТІ ТІЛШІЛЕР:

Астана	Айша Құрманғали 8 707 851 91 13.
Алматы облысы	Нұрбол Әлдібаев 8 701 357 66 84.
Ақтөбе облысы	Жансая Есмағанбетова 8 705 398 62 83.
Атырау облысы	Боранбай Ғалиев 8 775 543 03 80.
Маңғыстау облысы	Жазира Әбіл 8 702 514 54 44.
Қызылорда облысы	Гүлбану Мақажан 8 701 697 39 86.
Түркістан облысы	Сейітхан Құлмаханбетов 8 707 721 19 59. Шадияр Мекенбайұлы 87757335665
Батыс Қазақстан облысы	Нұрлыбек Рахманов 8 707 177 80 70.

РЕДАКЦИЯНЫҢ МЕКЕНЖАЙЫ:

050012, Алматы қаласы,
Х.Досмұхамедұлы көшесі
68 «б»-үй.
Қабылдау бөлмесі:
292-43-43, 8 708 929 9874, zangazet.kz

E-mail: zanreklamaastana@mail.ru

«Заң газеті» аптасына 2 рет – сейсенбі, жұма күндері жарық көреді.
Жеке таралым 5596 дана
Апталық таралым 11 192 дана

Тапсырыс №137 Индекс 65921

Газет Қазақстан Республикасы бойынша таралады

Газетіміздің электронды нұсқасын ZANMEDIA.KZ сайтынан оқи аласыздар.

Газет бетіндегі жарияланымдардың позициясы мен фактілері үшін редакция жауап бермейді.

Жарнама мен хабарландырулардың мазмұнына жарнама беруші жауапты. Жарнама берушінің жіберген қателігіне байланысты талап-тілектер хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде қабылданады.

Газетті есепке қою туралы **№16297-Г куәлікті 2017 жылғы 12 қаңтарда** Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникация министрлігі берген.

Газеттің терімі мен бет қаттау жұмыстары «Заң» Медиа-корпорация» ЖШС компьютерлік орталығында жасалды. Алматы облысы, Іле ауданы, Өтеген батыр ауылы, Сейфуллин көшесі, 2«б», «Принт плюс» ЖШС баспаханасында басылып шығарылды. Тел.: факс. 8 (727) 51-78-27, 8 (727) 51-78-31